

Sanna Käkelä-Petäys

Vanhemmille suunnatun kirjallisen oppaan suunnittelu ja toteutus lastensuojeluyksikkö Leppälintuun

Opinnäytetyö

Kevät 2016

SeAMK Sosiaali – ja terveysala

Sosionomin tutkinto-ohjelma

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosiaalialan tutkinto - ohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Sanna Käkelä - Petäys

Työn nimi: Vanhemmille suunnatun kirjallisen oppaan suunnittelu ja toteutus lastensuojeluyksikkö Leppälintuun

Ohjaaja: Helena Järvi

Vuosi: 2016

Sivumäärä: 63

Liitteiden lukumäärä: 5

Tässä kehittämispainotteisessa opinnäytetyössä tuotettiin kirjallinen opas lastensuojeluyksikkö Leppälintuun sijoitettujen lasten vanhemmille. Tarkoituksena oli tehdä opas, joka vastaisi vanhempien tiedon tarpeita lapsen sijoituksen alkuvaiheessa.

Opas toteutettiin toimintatutkimuksen tapaan yhteistyössä sijoitettujen lasten vanhempien ja lastensuojeluyksikkö Leppälinnun työntekijöiden kanssa. Oppaan sisältöjen valinnassa on käytetty sijoituksen kokoneiden vanhempien sekä Leppälinnun henkilökunnan kokemukseen perustuvaa tietoa vanhempien tärkeimmistä tiedon tarpeista. Laadullisena tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Alkukartoitukseen osallistui yhteensä 5 vanhempaa ja 9 työntekijää. Aineiston analyysi toteutettiin teemoittelemalla. Opas tehtiin haastattelutulosten pohjalta ja opinnäytetyön teoreettista viitekehystä hyödyntäen. Ennen oppaan lopullista versioita oppaasta kerättiin palautetta kyselylomakkeella vanhemmilta ja työntekijöiltä. Opas muokattiin lopulliseen muotoonsa saatuja palaute ja parannusehdotuksia hyödyntäen.

Lastensuojeluyksikkö Leppälinnulle opas on konkreettinen työkalu. Opasta tullaan jakamaan vanhemmille heti sijoituksen alkuvaiheessa, tai mahdollisuuksien mukaan jo ennen lapsen sijoitusta. Opas antaa vanhemmille tietoa lastensuojeluyksikkö Leppälinnusta ja lapsen sijoituksesta. Oppaan tarkoituksena on myös tukea ja kannustaa vanhempia yhteistyöhön ja toimimaan lapsen tukena sijoituksen aikana.

Avainsanat: lastensuojelu, lastensuojelulaitos, vanhemmuus, oppaat, toimintatutkimus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Sanna Käkelä - Petäys

Title of thesis: The Planning and Realisation of a Written Guide for Parents Whose Children Have Been Placed in the Children's Welfare Unit Leppälintu

Supervisor(s): Helena Järvi

Year: 2016

Number of pages: 63

Number of appendices: 5

The purpose of this development – oriented thesis was to produce a guide for parents whose child is placed in the child welfare unit Leppälintu. The aim was for the guide to meet the needs of parents in the first stage of the child's placement.

The guide was carried out as an activity analysis in cooperation with the placed children's parents and the workers of Leppälintu. In the choice of the guide's contents, the utilised information is based on the parents' and workers' experience. The qualitative research method was a theme interview. Altogether five (n=5) parents and nine (n=9) workers participated in the interview. The material was analysed by theming. The guide was made based on the interview results and utilising the theoretical frame of reference. The guide feedback was collected with a questionnaire from parents and workers. On the basis of that feedback, the guide was reworked on into the final version.

The guide is a concrete tool for Leppälintu. It will be distributed to the parents immediately at the first stage of the child's placement or even before if possible. The guide provides the parents with information about Leppälintu and about the child's placement in institutional care. The guide's purpose is also to support and to encourage parents' cooperation and to help them support their child during the placement period.

Keywords: child welfare, child welfare institution, parenthood, guide, action research

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
1 JOHDANTO.....	7
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT.....	9
2.1 Kehittämistyön tausta, tarve ja kohde.....	9
2.2 Kehittämistyön tavoitteet ja tarkoitus.....	10
2.3 Aikaisemmat tutkimukset.....	11
3 LASTENSUOJELU JA SIJAISHUOLTO.....	14
3.1 Lastensuojelun tehtävä ja keinot.....	14
3.1.1 Asiakassuunnitelma.....	15
3.1.2 Sijoitus avohuollon tukitoimena.....	15
3.1.3 Sijaishuolto.....	16
3.1.4 Lapsen kiireellinen sijoitus.....	16
3.1.5 Huostaanotto.....	17
3.2 Tilastotietoa kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista.....	19
3.3 Asiakasperheiden profiili.....	20
4 LASTENSUOJELULAITOS.....	21
5 VANHEMMUUS JA SIJOITUS.....	23
5.1 Mitä vanhemmuus on?.....	23
5.2 Vanhemmuus sijoituksen aikana.....	24
5.3 Vanhemman ja vanhemmuuden tukeminen.....	27
6 KIRJALLINEN OPAS VANHEMPIEN TUKENA.....	30
7 OPPAAN SUUNNITTELU JA TOTEUTUSPROSESSIN KUVAUS.....	31
7.1 Toimintatutkimus.....	31
7.2 Alkukartoitus vanhemmille ja työntekijöille.....	32
7.3 Aineiston analyysi.....	35
7.4 Tulokset oppaan rakennusaineina.....	36

7.4.1 Vanhempien tiedontarpeet.....	39
7.4.2 Kirjallinen opas	46
7.5 Oppaan työstäminen.....	47
7.6 Oppaan arviointi ja viimeistely.....	48
8 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	54
9 POHDINTA	57
LÄHTEET	60
LIITTEET.....	64

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

kuvio 1 Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset sekä niistä huostassa olleiden ja kiireellisesti sijoitettujen osuus vuosina 1991 – 2013..... 19

Taulukko 1 Vanhempien ja työntekijöiden aineistoista nousevat tulokset lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten vanhempien tiedontarpeista..... 37

Taulukko 2 Vanhempien ja työntekijöiden näkemyksiä hyvästä kirjallisesta oppaasta..... 38

Taulukko 3. Arviointi ja palautelomakkeiden vastaukset väittämiin. 49

1 JOHDANTO

Lapsen sijoitus on aina yksilöllisesti merkittävä tapahtuma. Se koskettaa lapsen lisäksi hänen perhettään ja läheisiään. Sijaishuoltoon sijoitettujen lasten suuren määrän vuoksi sijoitettujen lasten ja heidän vanhemprien tilanne on myös yhteiskunnallisesti merkittävä.

Sijaishuollossa on mahdollisuus vaikuttaa lapsen ja perheen tilanteeseen ja parhaassa tapauksessa se pystyy tukemaan ja vahvistamaan lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Sijaishuoltopaikan yhtenä tehtävänä on vanhempien tukeminen ja yhteistyöhön kannustaminen lapsen asioissa. Jos vanhempi kokee heti alusta alkaen jäävänsä ilman asianmukaista huomiota ja tietoa, voi se vaikuttaa merkittävästi vanhemman suhtautumiseen ja yhteistyön sujuvuuteen myös jatkossa. Hyvä yhteistyö sijaishuoltopaikan ja vanhemman välillä tukee lapsen hyvinvointia ja auttaa lasta kiinnittymään sijaishuoltoon. Lastensuojelutyössä toiminnan keskittyessä lapsen etuun, vanhempien tarpeet voivat helposti jäädä taka – alalle tai unohtua. Nykyään iso osa sijoituksista tulee kiireellisinä, joka asettaa vanhempien huomioimiselle omat haasteensa. Useat eri tutkimukset osoittavat, että vanhempi jää lapsen sijoituksen hetkellä usein ilman asianmukaista tai riittävää tukea ja apua (mm Pitkänen 2011, Vanhanen 2014, Nummela 2007). Kujalan (2006, 5) mukaan kaikilla työntekijöillä, jotka kohtaavat sijoitettujen lasten vanhempia, on mahdollisuus toimia vanhempien vanhemmuutta tukien. Hänen mukaansa on vain huomattava ja nähtävä tuen tarpeet ja myös mahdollisuudet tuen antamiseen.

Tämän opinnäytetyön aiheena oli kirjallisen oppaan tekeminen lastensuojeluyksikkö Leppälintuun sijoitettujen lasten vanhemmille. Aiheen valinnan taustalla on omat, työelämästä nousevat havainnot ja kokemukset siitä, että sijoitettavan lapsen vanhemmat ovat usein hyvin tietämättömiä lapsen sijoitukseen ja sijaishuoltopaikkaan liittyvistä asioista ja käytännöistä, sekä omista oikeuksista ja velvollisuuksista. Halusin myös liittää opinnäytetyöni jotenkin työpaikkani tarpeisiin. Vanhemmille suunnatun kirjallisen oppaan luominen katsottiin tärkeäksi, sillä Leppälinnussa ei ennestään ollut vanhemmille soveltuvaa kirjallista opasmateriaalia.

Kirjallisen oppaan tavoitteena on antaa vanhemmille heidän tarvitsemaansa tietoa lastensuojeluyksikkö Leppälinnusta sekä lapsen sijoituksesta ja sijoituksen aikaisesta vanhemmuudesta. Oppaan tavoitteena on myös tukea vanhempien ja Leppälinnun välistä yhteistyötä lapsen asioissa. Opasta on tarkoitus jakaa tulevaisuudessa lastensuojeluyksikkö Leppälintuun sijoitettujen lasten vanhemmille sijoituksen alkuvaiheessa, tai mahdollisuuksien mukaan jo ennen sijoitusta.

Opinnäytetyön raportti koostuu teoriaosuudesta ja vanhemmille suunnatun kirjallisen oppaan suunnittelu - ja toteutusprosessin kuvaamisesta. Ensimmäisessä luvussa kerron tarkemmin opinnäytetyöni lähtökohdista, tarkoituksesta ja tavoitteista. Teoriaosuudessa avaan ensin lastensuojelun ja sijaishuollon käsitteitä, jonka yhteydessä tarkastelen myös lapsen sijoitukseen johtaneita taustatekijöitä, sekä sijoitettujen lasten määrää. Seuraavaksi kerron lastensuojelulaitoksista yleisellä tasolla. Tämän jälkeen teoriaosuudessa käsitellään vanhemmuutta ensin yleisellä tasolla, jonka jälkeen siirrytään lapsen sijoituksen aikaisen vanhemmuuden tarkasteluun. Kirjallinen opas toteutettiin toimintatutkimuksen tapaan, yhteistyössä lapsen sijoituksen kokeneiden vanhempien sekä Leppälinnun työntekijöiden kanssa. Raportissa on kuvattu oppaan suunnittelu, toteutus ja arviointi vaihe vaiheelta.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kehittämistyön tausta, tarve ja kohde

Opinnäytetyön aihe liittyy lastensuojelun sijaishuoltoon ja sijoitettujen lasten vanhempien tukemiseen. Opinnäytetyön aiheen valintaan vaikutti oma työkokemukseni ja kiinnostukseni lastensuojelun sijaishuollosta. Olen työskennellyt pitkään lastensuojelun sijaishuollossa ja olen suorittanut sosionomi (AMK) opintojani osittain työni ohessa. Idea opinnäytetyönä tehtävästä oppaasta syntyi, kun pohdin opinnäytetyöni aihetta ja sitä, miten voisin liittää opinnäytetyön työpaikkani – lastensuojeluyksikkö Leppälinnun – tarpeisiin.

Omien pohdintojeni ja työpaikalla käytyjen keskustelujen jälkeen aiheekseni valikoitui Leppälintuun sijoitettujen lasten vanhempien tukeminen ja huomioiminen sijoituksessa. Aiheen valinnan taustalla vaikutti omat havaintoni ja kokemukseni siitä, että sijoitettavan lapsen vanhemmat ovat usein hyvin tietämättömiä sijaishuoltoon ja sijaishuoltopaikkaan liittyvistä asioista ja käytännöistä. Ehdotin esimiehelleni, että voisin tehdä Leppälintuun sijoitettujen lasten vanhemmille suunnatun kirjallisen oppaan opinnäytetyönä. Idea oli hänen mielestään hyvä ja oppaan tekeminen sai kannatusta myös muilta työyhteisön jäseniltä. Vanhemmille suunnatulle kirjalliselle ohjausmateriaalille oli Leppälinnussa myös todellinen tarve, koska sitä ei ennestään ollut olemassa.

Lastensuojeluyksikkö Leppälintu on vuonna 2011 perustettu yksityinen lastensuojelulaitos joka on osa Arjessa Yhtiötä. Leppälinnun palveluntarjonta keskittyy sijaishuoltopaikkojen tarjoamiseen huostaan otetuille, kiireellisesti sijoitetuille tai avohuollon tukitoimin sijoitetuille alle 18 – vuotiaille lapsille. Lisäksi Leppälintu tarjoaa perhekuntoutusta ja jälkihuollon palveluita, sekä muita lastensuojelun avohuollon palveluita. Leppälinnussa on yhteensä 14 asiakaspaikka.

Leppälinnun tavoitteena on tuottaa korkeatasoisia ja laadukkaita sijaishuollon palveluita. Tavoitteena on luoda puitteet, jossa lapsi voi kokea olonsa turvalliseksi, merkitykselliseksi ja hyväksytyksi (Lastensuojeluyksikkö Leppälintu, laatukäsikirja). Työyhteisössä vanhemmille suunnatun kirjallisen oppaan katsottiin tuovan lisäarvoa

Leppälinnun yrityskuvalle sekä olevan konkreettinen toimenpide Leppälinnun arvojen esiin tuomisessa.

2.2 Kehittämistyön tavoitteet ja tarkoitus

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa kirjallinen opas lastensuojeluyksikkö Leppälintuun sijoitettujen lasten vanhemmille. Oppaan tekeminen oli tarkoitus toteuttaa käyttäjälähtöisesti, eli yhdessä sijoituksen kokeneiden vanhempien ja Leppälinnun henkilökunnan kanssa. Oppaan tekemisessä oli tarkoitus kartoittaa ja hyödyntää lapsen sijoituksen jo kokeneiden vanhempien, sekä lastensuojeluyksikkö Leppälinnun henkilökunnan kokemustietoa ja mielipiteitä, sekä teoretietoa ja aikaisempia tutkimuksia.

Tavoitteena oli, että oppaasta tulisi vanhempien tiedon ja tuen tarpeita vastaava tietopaketti, joka toimisi samalla henkilökunnan ohjaustyötä tukevana materiaalina. Oppaan on myös tarkoitus vahvistaa Leppälinnun ja lapsen biologisten vanhempien välisen yhteistyösuhteen syntymistä. Lisäksi oppaasta saatavan tiedon avulla on tarkoitus vaikuttaa vanhempien mahdollisuuteen saada asianmukaista tietoa ja osallistua lapsensa hoitoon ja kasvatukseen aktiivisesti, heti sijoituksen alkumetreiltä lähtien.

Yhtenä opinnäytetyöni tavoitteena on ollut myöskin asiakkaan, eli tässä tapauksessa sijoitettujen lasten vanhempien valtaistaminen. Lastensuojelussa ja sijaishuollossa ei ole kyse vain ihmisten välisistä suhteista, vaan tähän suhteeseen liittyy myös oletus erilaisista vastuista ja vallasta. Vallankäyttö lastensuojelussa ja sijaishuollossa liittyy lapsista huolehtimiseen, mutta se näkyy myös arkisissa ja toistuvissa kohtaamisissa, ja ilmenee muun muassa lasten ja vanhempien normittamisena. (Laakso 2009, 156, 258.) Tällaisen vallan alla sijoitettujen lasten vanhemmat voivat tuntea voimattomuutta ja kokea, että eivät pysty vaikuttamaan lasta ja perhettä koskevaan päätöksentekoon. Olen huomannut, että jotkut vanhemmat saattavat jopa nostaa kädet pystyyn ja ikään kuin luopuvat ja luovuttavat lapsensa viranomaisille ja sijaishuoltopaikalle. Oppaan avulla vanhempia voidaan valtaistaa lisäämällä vanhempien tietoisuutta

- a) lastensuojelussa käytettävistä vallan eri muodoista ja vaikutuksista sekä
- b) vanhempien omista oikeuksista ja vaikutusmahdollisuuksista

Näin ollen, valtaistamisen näkökulmasta katsottaessa, vanhemmille jaettava opas vähentää vanhempien voimattomuuden ja avuttomuuden tunnetta, sekä kokemusta siitä, että ei voi vaikuttaa asioihin.

Kirjallinen opas on tarkoitus ottaa käyttöön lastensuojeluyksikkö Leppälinnussa sen valmistuttua. Opas on tarkoitus jakaa vanhemmille heti sijoituksen alussa, tai mahdollisuuksien mukaan jo myös ennen sijoitusta. Oppaan avulla vanhempien on mahdollisuus saada tarvitsemaansa tietoa lapsen sijoituksesta, sijaishuoltopaikasta, sijoituksen aikaisesta vanhemmuudesta, sekä vanhempaa auttavista ja tukevista tahoista.

2.3 Aikaisemmat tutkimukset

Vanhempien näkökulma ja vanhempien tarpeiden huomioiminen lapsen sijoituksen aikana on jäänyt lastensuojelun tutkimustyössä melko vähälle huomiolle. Aiheesta ei siis löydy kovinkaan paljon tietoa. Lastensuojelun tutkimustoiminta on keskittynyt enimmäkseen lapsilähtöisen ja lapsikeskeisen työtteen vahvistamiseen. (Saurama 2011,5.) Löysin kuitenkin muutamia mielestäni oleellisia ja omaan aiheeseeni läheisesti liittyviä tutkimuksia.

Tiina Nummela (2007) on tehnyt pro – gradu tutkielman huostaan otettujen lasten vanhempien tukemisesta. Tutkimuksessa selvitettiin huostaan otettujen lasten vanhempien kokemuksia tukemisesta huostaanottohetkellä ja sijaishuollon aikana. Tutkimukseen haastateltiin 9 vanhempaa. Miia Pitkäsen (2011) väitöskirja Vastuun Paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa käsittelee niin ikään vanhempien kokemuksia tuesta, lastensuojelutyöstä ja vanhemmuudesta lapsen sijaishuollon aikana. Tutkimusta varten oli haastateltu 14 vanhempaa. Molempien tutkimusten tuloksista selviää, että vanhemmat jäävät lapsen huostaanoton ja sijoituksen jälkeen monilta osin ilman riittävää tukea ja apua. (kts. Nummela 2007, Pitkä-

nen 2011.) Pitkäsen (2011) mukaan toimiva yhteistyö vanhemman ja sijaishuolto-
paikan välillä sekä työskentely, jossa vanhempi koki oman asemansa ja roolinsa
merkityksellisenä vahvisti myös vanhempien kuntoutumista.

Sekä Nummela että Pitkäsen tutkimuksista käy myös ilmi, miten huostaan otetun
lapsen vanhemmat ovat kokeneet ongelmana tiedon puutteen ja pitävät pelkästään
suullisesti annettavaa tietoa riittämättömänä. (Nummela 2007, 55 – 57, Pitkänen
2011, 75). Myös Laakso (1998, 21 – 29) on tuonut esiin samankaltaisia ongelmia
tiedon saannista jo vuonna 1998 ja myös hän on esittänyt parannusehdotuksena
vanhemmille jaettavaa kirjallista opasta. Tarve kirjalliselle oppaalle on siis tunnis-
tettu jo kauan aikaa sitten, mutta sen jakaminen sijoitettujen lasten vanhemmille ei
edelleenkaan näyttäisi olevan vakiintunut käytäntö.

Sonja Vanhanen (2014) on raportoinut SOS – lapsikylässä toteutetun kehittämis-
hankkeen tuloksia julkaisussa Kuka auttaisi meidän perhettä? Hankkeessa selvitet-
tiin sijoitettujen lasten ja vanhempien kokemuksia perheen kohtaamisesta ja tuke-
misesta sijoituksen aikana SOS - lapsikylässä. Hankkeen aikana on haastateltu yh-
teensä yhdeksää perhettä, joka tavoitti yhteensä 12 vanhempaa ja 12 lasta (mts.21).
Haastattelujen tuloksista ilmenee, että etenkin sijoituksen alkuvaihe osoittautui haa-
voittuvaiseksi ajaksi. Vanhemmat kuvasivat lapsen sijoitusta kriisinä ja toivat esiin,
että kriisin keskellä lapsikylän käytäntöjä ja omaa roolia oli vaikea sisäistää. (mts.
27 – 28.)

Johanna Hiitolan (2015) tuore väitöskirja Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja
etnisyys huostaanottoasiakirjoissa käsittelee perheen ja vanhemmuuden määritte-
lyä tilanteissa, jossa hallinto-oikeuksissa päätetään lasten huostaanotoista. Tutki-
muksessa kysytään millaisiin vanhemmuutta koskeviin normeihin huostaanottopää-
tökset perustuvat. Normeilla tarkoitetaan sellaisia vanhemmuutta koskevia käsityk-
siä, joiden kautta tiettyjä ominaisuuksia arvotetaan ylitse muiden ja toisia pidetään
sopimattomina. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että tavat joilla oikeudet kuvasivat
perheitä, noudattelivat kulttuurissa yleisesti vallitsevia ja hyväksytyjä käsityksiä
kunnollisuudesta ja hyvästä ja vanhemmuudesta. Kulttuuriset käsitykset voivat siis
ohjata oikeuksien harkintaa konkreettisten tapahtumien sijasta tai niiden rinnalla.
Tutkimus myös korostaa, että nämä käsitykset eivät ole pelkästään sosiaalityönte-

kijöiden tai oikeuksien jakamia, vaan ne ovat yleisesti hyväksytyjä. Oman opinnäytetyöni kannalta tutkimus oli merkittävä ja valaiseva perheen ja vanhemmuuden käsitteitä ja merkitystä pohdittaessa.

Muun muassa näiden tutkimusten innoittamana, tai oikeastaan velvoittamana, lähdin suunnittelemaan ja toteuttamaan vanhemmille suunnattua kirjallista opasta lastensuojeluyksikkö Leppälintuun. Uskon ja toivon, että oppaalla on merkitystä ja positiivisia vaikutuksia niiden vanhempien kannalta, jotka sen jatkossa tulevat saamaan.

3 LASTENSUOJELU JA SIJAISHUOLTO

3.1 Lastensuojelun tehtävä ja keinot

Lastensuojelua määrittää lastensuojelulaki. Sen tehtävänä on turvata jokaisen lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Vastuu lapsen hyvinvoinnista kuuluu kuitenkin aina ensisijaisesti lapsen vanhemmalle tai muulle huoltajalle. (L 13.4.2007 / 417 1 luku 1 – 2§.) Huoltajan tehtävät ja lapsen asianmukainen hoito määritellään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (L 8.4.1983 / 361). Lain mukaan vanhemman tai huoltajan velvollisuus on turvata lapsen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Lapselle tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet, hyvä hoito ja kasvatusta, sekä riittävä valvonta ja huolenpito. Lapselle tulee pyrkiä antamaan myös turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö ja toivomuksia vastaava koulutus. Lisäksi lapsen tulee saada osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa myöskään alistaa, kurittaa ruumiillisesti tai kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Huoltajan tulee siis tukea ja edistää toiminnallaan lapsen kasvua ja kehitystä kohti vastuullista aikuisuutta. (L 8.4.1983 / 361 1 luku 1 – 4§.)

Lastensuojelun ensisijaisena tehtävänä on tukea lasten vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Tämä tapahtuu järjestämällä ehkäisevää lastensuojelua, eli lapsen kehitystä ja hyvinvointia edistäviä palveluita ja tukitoimia. Ehkäisevää lastensuojelua järjestetään kunnan eri viranomaisten, erityisesti peruspalveluiden piirissä. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän ajoissa. Ehkäisevien lastensuojelupalveluiden ja tukitoimien järjestäminen ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Jos vanhemmat eivät jostain syystä pysty huolehtimaan tai turvaamaan lapsen hyvinvointia ja kehitystä on julkisella vallalla, eli lastensuojelun viranomaisilla tällöin lakisääteinen velvollisuus puuttua perheen tilanteeseen. Tarvittaessa lapsi ja perhe on siis ohjattava varsinaisen lastensuojelulain mukaisen lasten suojelun, eli lapsi – ja perhekohtaisen lastensuojelun piiriin. Lapsi – ja perhekohtaista lastensuojelua ovat asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimien järjestäminen, lapsen kiireellinen sijoitus

ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. (L 13.4.2007 / 417 1 luku 1 – 3§; Rätty 2012, 1 – 5.)

3.1.1 Asiakassuunnitelma

Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen ja perheen palvelut ja tukitoimet perustuvat aina lapselle laadittuun asiakassuunnitelmaan. Se on siis tehtävä jokaiselle lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle. Asiakassuunnitelman laatiminen on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla ja se pitää pyrkiä aina tekemään yhteistyössä lapsen ja hänen vanhempansa, sekä lapsen huollosta vastaavan tahon kanssa. Lapsen tilanteesta ja palveluista riippuen hänelle laaditaan joko avohuollon asiakassuunnitelma, tai sijaishuollon asiakassuunnitelma. (L 13.4.2007 / 417, 6 luku 30§, Asiakassuunnitelma.)

Asiakassuunnitelmaan kirjataan lastensuojeluasian kannalta oleelliset asiat ja olosuhteet, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, sekä palvelut ja muut tukitoimet. Sijaishuollon asiakassuunnitelmaan tulee lisäksi kirjata sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle ja hänen vanhemmilleen sekä yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen ja hänen vanhempiensa sekä muiden läheisten kanssa. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös asianomaisten eriävät näkemykset. Lisäksi on huomioitava, että huostaan otetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi oma erillinen asiakassuunnitelma, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Vanhemman asiakassuunnitelma voidaan tarvittaessa laatia yhteistyössä eri tahojen kanssa. (L 13.4.2007 / 417, 6 luku 30§, Asiakassuunnitelma.)

3.1.2 Sijoitus avohuollon tukitoimena

Sijoitus avohuollon tukitoimena tarkoittaa yleensä lyhytaikaista tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhe – tai laitoshoidtoa. Sijoitus avohuollon tukitoimena voidaan tehdä myös silloin, jos vanhemmat eivät väliaikaisesti pysty huolehtimaan lapsestaan, esimerkiksi sairauden takia. Lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena

joko yksin, tai yhdessä vanhemman kanssa. Sijoitus perustuu asiakassuunnitelmaan ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, lapsen huoltajan ja yli 12 – vuotiaan lapsen väliseen yhteiseen sopimukseen. Sijoitusta avohuollon tukitoimena ei voida tehdä, jos lapsen huoltaja tai yli 12 – vuotias lapsi sitä vastustaa. (L 13.4.2007 / 417, 7 luku, 36§, Taskinen 2010, 72)

Avohuollon tukitoimena tehty sijoitus ei vaikuta millään tavalla vanhempien oikeuteen päättää lapsen hullosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta tai muista henkilökohtaisista asioista. Lastensuojelun tai sijoituspaikan työntekijät eivät voi kieltää lapsen ja vanhemman välistä yhteydenpitoa tai tapaamisia, eikä avohuollon tukitoimena sijoitettuun lapseen saa kohdistaa muitakaan rajoitustoimenpiteitä. Siitä, miten pitkään sijoitus kestää, sovitaan yhdessä silloin kun sijoituksesta päätetään. Avohuollon sijoitusta on kuitenkin arvioitava vähintään kolmen kuukauden välein. (Sijoitus avohuollon tukitoimena.)

3.1.3 Sijaishuolto

Lastensuojelutyön yhtenä keinona lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi on lapsen sijoittaminen oman kodin ulkopuolelle. Lastensuojelulain määritelmän mukaan sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai hallinto-oikeuden väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä oman kodin ulkopuolella joko perhehoidossa, laitoshuollossa tai jollain muulla lapsen tarpeita edellyttävällä tavalla. (L 13.4.2007 / 417, 10 luku 49§.)

3.1.4 Lapsen kiireellinen sijoitus

Mikäli lapsi on välittömässä vaarassa ja lastensuojelulain 40§ mukaiset huostaanoton edellytykset täyttyvät, hänet voidaan sijoittaa sijaishuoltoon välittömästi. Kysymys on tällöin lapsen kiireellisestä sijoituksesta. Kiireellinen sijoitus johtuu yleensä jostain akuutista tilanteesta, kuten esimerkiksi lapseen kohdistuneesta väkivallasta, vanhempien humalatilasta, tai lapsen itsetuhoisesta- tai väkivaltaisesta käyttäytymisestä. (Räty 2012, 298). Lapsi siis yritetään saada turvaan mahdollisimman nopeasti. Sosiaalityöntekijällä on tällöin oikeus päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta,

kasvatuksesta, valvonnasta, huolenpidosta sekä tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta (L 13.4.2007 / 417 8 luku 38§, 9 luku 44 - 45§).

Kiireellinen sijoitus voi kestää kerrallaan enintään 30 vuorokautta (L 13.4.2007 / 416 8 luku 38§). Sosiaalityöntekijän tulee tänä aikana selvittää lapsen ja perheen tilanetta, sekä tukitoimien tai huostaanoton tarvetta (Räty 2012, 298). Jos 30 päivää ei ole riittävä aika, viranhaltija voi hakea kiireelliselle sijoitukselle jatkoaikaa. Kiireellinen sijoitus päättyy heti, ja lapsi voi palata kotiinsa, jos todetaan, että edellytyksiä sijoitukselle ei enää ole. Lapsen kiireellinen sijoitus voi kuitenkin jatkua yli määräajan, jos lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskeva hakemus on jo tuolloin vireillä. Tällöin hallinto oikeus voi antaa väliaikaisen määräyksen lapsen olinpaikasta. (L 13.4.2007 / 417 8 luku 38§).

3.1.5 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelutyön viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Huostaanotto tarkoittaa, että julkinen valta, eli kunnan sosiaalitoimi ottaa vastuun lapsen hoidosta ja huolenpidosta (Heino 2009, 55, 73). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että viranomaisella on oikeus päättää huostaan otetun lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta, huolenpidosta sekä lapselle tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta (L 13.4.2007 / 417 9 luku 45§). Huostaanotolla puututaan siis merkittävällä tavalla sekä vanhemman että lapsen oikeuksiin. Räty (2012, 311) kuitenkin muistuttaa, että huostaanotossa on kysymys ensi sijaisesti lapsen edusta ja lapsen oikeudesta riittävään suojeluun, hoitoon ja huolenpitoon kaikissa olosuhteissa. Huostaanoton katsotaankin olevan ensisijaisesti lapsen oikeus ja etu.

Huostaanottoon ei voi ryhtyä kevyin perustein, ja kyseessä onkin aina pitkä ja monivaiheinen prosessi. Huostaanoton edellytykset on määrätty lastensuojelulaisissa (L 13.4.2007 / 417 9 luku 40§). Sen mukaan lapsi on otettava huostaan ja hänelle on järjestettävä hänen tarpeitaan vastaava sijaishuoltopaikka, jos

- lapsen huolenpidossa tai kasvuolosuhteissa on sellaisia puutteita tai tekijöitä, jotka uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä,

- tai, jos lapsi itse vaarantaa vakavasti omaa terveyttään tai kehitystään esimerkiksi käyttämällä päihteitä, tekemällä rikoksia tai jollain muulla rinnastettavalla tavalla

Huostaanottoon voidaan ryhtyä kuitenkin vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole tilanteeseen sopivia tai riittäviä, ja jos huostaanotto ja sijaishuolto arvioidaan oleva lapsen edun mukaista. (L 13.4.2007 / 417 9 luku 40§.)

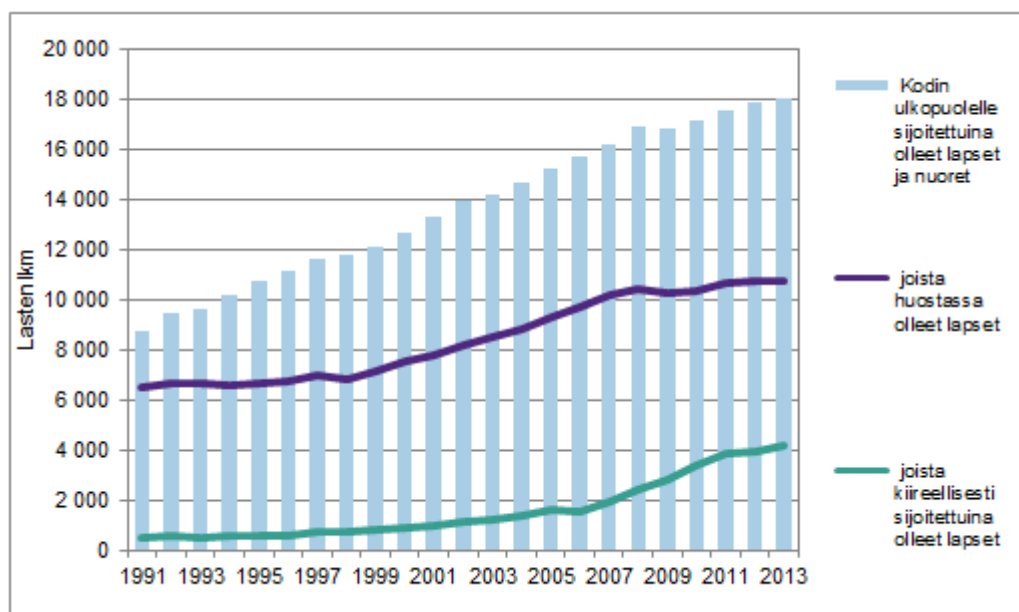
Huostaanotto tulee aina valmistella ja asiassa tulee kuulla sekä lasta että vanhempaa. Sosiaalityöntekijän tulisi selvittää vanhemmille kaikki mahdolliset vaihtoehdot ja niiden seuraukset, sekä pitää lapsen vanhemmat ajan tasalla tapahtumista ja huostaanottoprosessin kulusta. Vanhemmalle tulee myös selvittää huostaanottoon johtaneet syyt ja perustelut ja myös vanhemmalla on oikeus kertoa oma näkemyksensä asiassa. (Työskentely vanhempien ja läheisten kanssa).

Huostaanottihakemusta ja päätöstä tehtäessä on selvitettävä, millä tavoin huostaanotto ja sijaishuolto vastaa paremmin lapsen tuen tarpeisiin, kuin kotiin jääminen. On siis selvitettävä lapsen ja vanhemman olosuhteita ja harkittava muun muassa sitä voidaanko sijaishuollossa huolehtia kotia paremmin lapsen hoidosta ja huolenpidosta, valvonnasta ja rajojen asettamisesta, kasvuympäristön turvallisuudesta, koulunkäynnistä sekä ihmissuhteiden pysyvyydestä ja jatkuvuudesta. On myös mietittävä voiko sijaishuoltopaikka tarjota lapselle enemmän ymmärtämystä ja hellyyttä ja voidaanko siellä turvata lapsen henkinen ja ruumiillinen koskemattomuus. (Räty 2012, 322.)

Lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevat asiat valmistelee lapsen oma sosiaalityöntekijä yhdessä työparin kanssa. Huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevat päätökset tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija, tai vuorossa oleva sosiaalityöntekijä, jos kyseessä on kiireellinen sijoitus. Sijoitus ja huostaanottopäätös ovat aina toistaiseksi voimassa olevia. Huostaanoton perusteita ja lapsen mahdollisuuksia palata kotiin tulee arvioida yhdessä huoltajien kanssa vähintään kerran vuodessa. (L 4§, 30§).

3.2 Tilastotietoa kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista

Sijoitettuna olleiden lasten osuus on noin kaksinkertaistunut 1990 – luvun alusta lukien. Viime vuosina erityisesti kiireellisten sijoitusten määrä on ollut rajussa kasvussa (kuvio 1). Vuoden 2013 aikana Suomessa oli yhteensä 18022 kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta, joista 10735 oli huostaan otettuja. Kiireellisesti sijoitettuja lapsia oli vuoden aikana kaikkiaan 4202. Vuoden aikana uusia huostaanottoja ja kiireellisiä sijoituksia tehtiin yhteensä 4001. Ensimmäistä kertaa elämässään joko kiireellisesti sijoitettuna tai huostaan otettuna oli yhteensä 3114 lasta. Heidän keskuudestaan sijaishuoltopaikka piti etsiä yhteensä 2765 kiireellisesti sijoitetulle lapselle ja 349 huostaan otetulle lapselle. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä on jatkanut kasvuaan vuodesta 2005 lähtien. Vuonna 2013 kasvu oli 6,6 % edellisvuoteen verrattuna. (Lastensuojelu 2013.)

kuvio 1 Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset sekä niistä huostassa olleiden ja kiireellisesti sijoitettujen osuus vuosina 1991 – 2013 (Lastensuojelu 2013)

Eniten huostaanottoja ja kiireellisiä sijoituksia tehtiin 13 – 15 – vuotiaiden ikäryhmässä. Ensimmäistä kertaa kiireellisesti sijoitettuna oli suurin piirtein yhtä paljon tyttöjä ja poikia. 7 -12 - vuotiaiden ikäryhmissä oli eniten poikia (56,3 %) kun taas 13 - 15 - vuotiaissa tyttöjen osuus oli suurempi (55,9 %). Kaikista sijoitetuista poikien osuus oli 52 % ja tyttöjen 48 %. (Lastensuojelu 2013.)

Lastensuojelutilaston mukaan vuonna 2013 huostassa olleista lapsista 53 % oli sijoitettu perhehoitoon, 16 % ammatilliseen perhekotiin, 27 % laitoshuoltoon ja 4 % muuhun huoltoon. Kaikista viimeisen sijoitusperusteen mukaan tilastoiduista lapsista 39 % oli sijoitettu laitoshuoltoon. (Lastensuojelu 2013.)

3.3 Asiakasperheiden profiili

Huostaanottoon ja sijoitukseen liittyvät syyt voidaan jakaa huostaanoton perusteiden mukaan kahteen ryhmään: lasten kasvuympäristössä oleviin puutteisiin tai lapsen omaan, vaaralliseen tai vahingolliseen käytökseen. Heinon (2009, 65) mukaan lastensuojeluasiakuuden taustalla on usein monia syitä. Yleisimmät kasvuympäristöön liittyvät, lapsen huostaanottoon johtaneet syyt ovat Hiitolan (2008) tutkimuksen mukaan riittämätön vanhemmuus ja vanhempien jaksamattomuus, ristiriidat perheessä, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, sekä lapsen hoidon laiminlyönti. Erityisesti nuoruusikäisen huostaanoton taustalla ovat puolestaan usein nuoren omasta käyttäytymisestä johtuvat ongelmat. Haakanan, Koikkalaisen & Nakarin (2010, 20 – 25) selvityksen mukaan näitä ovat muun muassa nuoren rajaton käytös, karkailu kotoa, päihteiden käyttö, koulunkäyntiin liittyvät ongelmat, psyykkiset ongelmat ja ristiriidat vanhempien kanssa.

Tutkimusten mukaan myös tietyt taustatekijät lisäävät sijaishuoltoon sijoittamisen riskiä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa on koottu kaikista Suomessa vuonna 1987 syntyneistä lapsista laaja rekisteritutkimusaineisto, kansallinen syntymäkohortti 1987. Kestilä ym. (2012) ovat koonneet kohorttiaineistosta tutkimuksen, jossa tarkastellaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten perheeseen ja elinympäristöön liittyviä tekijöitä suhteessa muihin vastaavan ikäisiin. Tutkimus osoittaa, että väestötasolla keskeisimmät sijoitusta ennustavat riskitekijät ovat vanhempien alhainen koulutustaso, äidin psykiatrinen osastohoito, äidin yksinhuoltajuus lapsen syntymän hetkellä sekä perheen taloudelliset vaikeudet. Myös lapsen pieni syntymäpaino, äidin nuori ikä ja äidin tupakointi raskauden aikana lisäävät tutkimuksen mukaan merkittävästi kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskiä.

4 LASTENSUOJELULAITOS

Lastensuojelulain 57 § mukaan lastensuojelulaitoksia ovat lastenkodit, nuorisokodit, koulukodit sekä muut näihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset. Lain mukaan laitoshuoltoa voidaan järjestää vain, jos perhehoito ei tuettunakaan ole lapsen edun mukaista. (L13.4.2007, 10 luku 50.) Laitoshoito katsotaan usein tarkoituksenmukaiseksi vaihtoehdoksi erityisen vaikeahoitoisen - ja usein myös murrosikäisen lapsen kohdalla. Laitoshoito voi olla paras ratkaisu myös silloin, kun lapsen sijoitus on väliaikainen, ja kun lapsen hoitoon liittyy tiivis ja kiinteä työskentely lapsen vanhempien kanssa. (Räty 2012, 443.)

Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät valtio, kunnat sekä yksityiset palveluntuottajat. Toimintaa määrittää ensisijaisesti lastensuojelulaki, mutta lastensuojelulaitosten on otettava toiminnassaan huomioon myös monia muita lakeja ja asetuksia. Yksityisen lastensuojelulaitoksen perustamiseen tarvitaan yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 7 § mukainen lupa. Sijoituksen aikana lapsen asianmukaisesta hoidosta ja kasvatuksesta vastaa lastensuojelulaitoksen työntekijät. Lapsen asianmukainen huolto määritellään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (L 8.4.1983 / 361). Työntekijöiden kelpoisuusvaatimuksista on säädetty sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa. Lain tarkoituksena on edistää sosiaalihuollon asiakkaan oikeutta hyvään sosiaalihoitoon ja kohteluun edellyttämällä työntekijöiltä tehtävien vaativuustasoa vastaavaa koulutusta ja perehtyneisyyttä (L 29.4.2005 / 272, 1 §). Yksityisen lastensuojelulaitoksen toimintaa määrittelee myös laki yksityisistä sosiaalipalveluista. Lain tarkoituksena on varmistaa, että yksityisiä sosiaalipalveluja käyttävän asiakkaan oikeus laadultaan hyviin sosiaalipalveluihin toteutuu (L 922 / 2011, 1 luku 1 §).

Lastensuojelulaitoksen tulisi olla tiloiltaan ja ulkonäöltään tavallista perheasuntoa muistuttava kodinomainen kokonaisuus, jossa on riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet. Tilojen tulee mahdollistaa lastensuojelulaitoksissa asuville lapsille mahdollisuus yksityisyyteen ja yhdessä tekemiseen. Lastensuojelulaitoksissa on myös oltava tarpeellinen määrä sosiaalihuollon ammatillista henkilöstöä sekä ja muuta henkilökuntaa. Laitoksen johtajalla tulee olla soveltuva korkeakoulututkinto,

alan tuntemusta sekä riittävä johtamistaito. Vastuuhenkilön lisäksi vähintään puolella laitoksen henkilöstöstä tulee olla sosiaali – ja terveysalan amk – tutkinto. Henkilöstörakenteessa ja määrässä on otettava huomioon toiminnan luonne. Laitoksilla voi olla jokin oma erityisosaamisen alueensa, tai ne voivat profiloitua esimerkiksi kehitysvammaisten, psykiatrisesti oirelevien tai päihdeongelmista kärsivien lasten tai nuorten hoitoon. (Saastamoinen 2010, 92, Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus 2012, 17, 24, 34 – 36.)

Lastensuojelulaitoksissa aikuiset luovat ja ylläpitävät struktuureja, jotka luovat lapsen arkeen ennustettavuutta ja turvallisuuden tunnetta. Näitä ovat muun muassa toistuvat rutiinit, kuten säännölliset ruokailu- ja nukkumaanmenoajat sekä johdonmukaiset säännöt ja kasvatukselliset seuraamukset. Sääntöjen ja seuraamusten tarkoituksena on opettaa ja kasvattaa lasta ottamaan itse vastuuta itsestään ja teois- taan. Sääntöjen tai niiden rikkomisesta johtuvien seuraamusten tarkoituksena ei koskaan saa olla lapsen rankaiseminen. (Sinkkonen 2013, 8, Saastamoinen 2010, 152).

Lastensuojelulaitoksissa on mahdollista käyttää lastensuojelulaissa mainittuja rajoitustoimenpiteitä huostaan otetun ja kiireellisesti sijoitetun lapsen kohdalla. Lain mukaisia rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä ovat muun muassa yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilötarkastus, omaisuuden tai tilojen tarkastaminen, kiinnipitäminen, liikkumavapauden rajoittaminen ja erityinen huolenpito. Rajoitustoimenpiteet pitää olla aina perusteltuja ja niitä voidaan käyttää vain silloin, jos se on välttämätöntä lapsen sijaishuollon tarkoituksen toteuttamiseksi taikka, jos lapsen tai toisen henkilön terveys tai turvallisuus sitä vaatii. (Saastamoi- sen 2010, 149–152)

5 VANHEMMUUS JA SIJOITUS

5.1 Mitä vanhemmuus on?

Vanhemmuus on monimuotoinen käsite, jossa on nähtävissä samanaikaisesti yhteiskunnallinen, taloudellinen ja juridinenkin puoli. Vanhemmuutta voidaan tarkastella myös sosiaalisesta, biologisesta ja psykologisesta näkökulmasta. (Kääriäinen 2008, 108.) Vanhemmuutta voi kuvata myös roolina, jossa vanhemmuuteen liittyy erilaisia tehtäviä. Vanhemman tehtäviä ja rooleja on avattu muun muassa Suomen kuntaliiton kehittämässä vanhemmuuden roolikartassa, jossa vanhemmuus on jaettu viiteen päärooliin, joita ovat huoltaja, rakkauden antaja, rajojen asettaja, ihmishuoneosaaaja ja elämä opettaja. (Ylitalo 2011, 9 – 22.)

Vanhemmuuden roolien painopiste tulisi suhteuttaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. On yleistä, että pieni lapsi tarvitsee paljon hoivaa ja konkreettista huolenpitoa, jolloin vanhemmuudessa korostuu huoltajan ja rakkauden antajan roolit. Nuoruusikäisen lapsen kohdalla vanhemman toiminta painottuu taas usein rajojen asettajan ja ihmishuoneosaaajan rooleihin. Ylitalon mukaan vanhemmuuden ei tulisi olla yleistä, vaan vanhemmuuden tulisi aina rakentua suhteessa ja vuorovaikutuksessa lapseen. (Ylitalo 2011, 16-17.)

Vanhemmuus on Kääriäisen (2008, 108) mukaan myös yleinen ja itsestään selvä käsite, jonka sisältöä ja perusideaalia jokainen osaa luonnehtia. Hiitolan (2015) mukaan yhteiskunnassamme vallitseekin yleinen normikäsite siitä, millaista on kunnon ja hyväksyty vanhemmuus. Kääriäisen (2008, 109) mukaan vanhemmuutta tehdään näkyväksi ja suhteutetaan muihin muun muassa neuvoloissa, päivähoitossa ja kouluissa. Hiitolan (2015) mukaan nämä yleisinä ja hyväksytyinä pidetyt käsitykset vanhemmuudesta ohjaavat myös sosiaalityöntekijöitä ja hallinto – oikeuksia, kun he tekevät päätöksiä lapsen huostaanotosta.

Vanhempana oleminen on paljolti arkista huolenpitoa, vastuun kantamista ja hoivatyötä (Kuronen & Hokkanen, 2008, 34). Sevonin ja Notkon (2008, 16) mukaan perhesuhteet eroavatkin muista ihmishuoneista juuri niihin liittyvien velvoitteiden, lojaa-

liuden ja vastuiden kautta. Tämän vuoksi vanhemmuuteen liittyy oleellisesti pohdinnat siitä, mikä on vastuullista vanhemmuutta ja milloin on kyse vastuun laiminlyönnistä tai välinpitämättömyydestä (mts. 16). Lastensuojelun ammattikäytännöissä vanhemmuuden huolenpitotehtävän tärkeys korostuu. Kysymykset vanhempien vastuullisuudesta ovat esillä usein, koska ne liittyvät vahvasti lastensuojelun keskeisiin perustehtäviin eli lapsen oikeuksien turvaamiseen sekä lapsen edun arviointiin ja määrittelyyn. (Pitkänen 2011, 18.)

Perheet ja perhesuhteet ovat viime vuosien aikana muuttuneet ja monimuotoistuneet (Sevon & Notko 2008, 19). Nyky – yhteiskunnassa voidaankin nähdä, miten perinteisen ydinperheen rinnalle on muodostunut ja ”hyväksytty” muunkinlaisia perhemalleja, kuten esimerkiksi uusio- tai sateenkaariperheitä sekä yksinhuoltajia. Tämän on nähty tuovan haasteita niin vanhemmille itselleen vanhemmuuden toteuttamiseen, kuin myös ammattilaisille vanhemmuuden arviointiin ja vanhemmuuden tukemiseen (Kääriäinen 2008, 109).

Kääriäinen (2008, 108) kuvaa nykyvanhemmuutta mielestäni osuvasti

vanhemmuus on myös joukko erilaisia rooleja ja olemisen tapojaan, jotka arvottuvat ja normittuvat kulloisessakin ajassa ja erilaisissa elämän tilanteissa. Vanhemmuutta ei nähdä enää selkeänä roolina isän ja äidin välillä. Se on muototutunut yhä enemmän neuvotellen toteutetuksi käytännöksi, jossa vanhemmuutta raamittavat joko keskenään tehdyt, tai ulkopuolisen vahvistamat sopimukset.

Vanhemmuus neuvotellen toteutettuna käytäntönä korostuu erityisesti vanhempien erotilanteissa sekä lapsen lastensuojelullisen sijoituksen aikana (Pitkänen 2011, 20).

5.2 Vanhemmuus sijoituksen aikana

Lapsen sijoituksen ja huostaanoton myötä yksityiseksi mielletty perhe – elämä ja vanhemmuus joutuvat lastensuojeluinstituution tarkastelun ja arvioinnin kohteeksi. Sijoitustilannetta ohjaa lapsen etu, jolloin vanhemmuuden arvioinnissa painotetaan vanhemmuuden riittävyttä lapsen näkökulmasta. Vanhemman ja vanhemmuuden näkökulmasta katsottuna lapsen sijoitus saattaa kuitenkin näyttäytyä ristiriitaisena.

Vastuu lapsen hoidosta ja huolenpidosta siirtyy sijoituksen myötä viranomaisille ja sijaishuoltopaikan aikuisille, jolloin vanhemmuuden merkitys tässä suhteessa vähenee. Sijoituksen aikana vanhemmat joutuvat neuvottelemaan vanhemmuuden toteuttamisen tavasta ja määrästä yhdessä lapsen, sijaishuoltopaikan ja vastuusosiaalityöntekijän kanssa. (Pitkänen 2011, 19 – 20, 118.)

Lapsen sijoitus vaatii Pitkäsen (2011) mukaan aina vanhemmuuden uudelleenmäärittelyä tilanteessa, jossa lapsi ei enää asu kotona. Biologinen vanhemmuus on ja pysyy, mutta se ei kuitenkaan millään tavalla kuvaa biologisen vanhemman roolia lapsen sijoituksen aikana. Kujala (2003, 46) käyttää sijoituksen aikaisen vanhemmuuden kuvaamisessa jaetun vanhemmuuden ja etävanhemmuuden käsitteitä. Jaetun vanhemmuuden käsitteellä hän tarkoittaa sitä, että lapsen sijoituksen aikana vanhemmuutta toteuttaa useampi henkilö. Etävanhemmuus puolestaan kuvastaa sitä, että vanhempi ei pysty lapsensa sijoituksen aikana toteuttamaan vanhemmuuden rooleja kaikilta osin jokapäiväisesti, eikä niin laaja – alaisesti kuin lapsensa kanssa samassa kodissa asuva vanhempi. (mts. 46.)

Pitkäsen (2011, 88) tekemässä tutkimuksessa vanhemmuus ei kuitenkaan kuvautunut vanhempien kokemuksissa jaettuna tai yhteisenä sijaishuoltopaikan kanssa. Kun lapsen arkinen huolenpito toteutetaan sijaishuoltopaikan toimesta, lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa korostuu Pitkäsen mukaan lapsen ja vanhemman välisen emotionaalisen suhteen merkitys. Lapsen ja vanhemman välinen suhde rakentuu sijaishuollon aikanakin emotionaalisista ja yksityisistä lähtökohdista, joka ei ole jaettavissa henkilökohtaisen ulkopuolelle. Vanhemmuuden jakamisen sijaan Pitkänen käyttääkin lapsen sijoituksen aikaisesta vanhemmuudesta rinnakkaisen vanhemmuuden käsitettä. Tällä hän kuvaa vanhempien kokemuksia, joissa hänen mukaansa painottui vanhemmuuden toteuttaminen rinnakkain ammatillisista lähtökohdista mukana olevien aikuisten kanssa. (mts. 88.)

Sijoitettujen lasten vanhemmille on yleensä tärkeää, että he saavat vaikuttaa lasta koskeviin ratkaisuihin (Pitkänen 2011, 114). Kujalan (2003, 46) mukaan vanhemmilla onkin lapsen sijoituksesta ja huostaanotosta huolimatta vielä monia mahdollisuuksia toteuttaa vanhemmuutta. Vanhemmat saattavat kuitenkin kokea, että he eivät voi olla riittävässä määrin osallisina lapsen elämässä (mts. 46). Jaettu tai rinnak-

kainen vanhemmuus mahdollistuu paremmin vanhemman ja sijaishuoltopaikan välisen toimivan yhteistyön kautta. Yhteistyö sijaishuoltopaikan kanssa ei ole aina vanhemmalle helppoa, sillä lapsen sijoitukseen saattaa liittyä esimerkiksi häpeän, syyllisyyden, loukkaantumisen tai kieltämisen tunteita, jotka voivat hankaloittaa yhteistyösuhteen syntymistä. Vanhempi saattaa tuntea, että hänen asiantuntijuutensa lapsen suhteen on viety ja tilalle on tullut jaksavampia ja osaavampia ammattilaisia. (Kiiskinen & Eskelinen, 2013, 12.) Karisen (2013, 44) mukaan häpeän tunne liittyy pohjimmiltaan kokemukseen ei – vastaanotetuksi tulemisesta, jonka seurauksena ihminen voi asettua voimakkaaseen puolustustilaan. Karisen mukaan puolustuksen tila voi jäädä päälle ja ilmentyä esimerkiksi aggressiivisuutena, välttämisenä tai alitumisena, ellei kokemukselle ole vastaanottajaa tai jakajaa. Luottamuksellisen ja turvallisen suhteen luominen vanhemman kanssa edellyttääkin usein erityistä huomiota sijaishuoltopaikan työntekijöiltä. (mts. 45.) Yhteistyötä sijaishuoltopaikan ja vanhemman välillä edistää vanhemman kokemus oman roolinsa merkityksellisyydestä lapsen elämässä (Pitkänen 2011, 113.)

Sijoituksen aikaisessa työskentelyssä korostuu lapsen oikeus omiin vanhempiinsa. Lapsen ja vanhemman välinen suhde on aina ainutlaatuinen ja lapselle on erityisen tärkeää tieto siitä, että omat vanhemmat eivät ole hylänneet häntä. (Pitkänen 2011, 21 & Saastamoinen 2010 139.) Lapsen kannalta olisi tärkeää, että vanhempi pystyisi toteuttamaan vanhemmuuttaan lapsen edun näkökulmasta. Biologiset vanhemmat voivat nimittäin vaikuttaa merkittävästi lapsen hyvinvointiin ja siihen, miten lapsi sopeutuu sijoituksen mukanaan tuomaan uuteen elämäntilanteeseen. Lapsen kannalta on tärkeää, että vanhempi pystyy hyväksymään sijoituksen ja antaa lapselleen luvan asettua sijaishuoltopaikkaan. Mahdolliset ristiriitatilanteet tulisi hoitaa aikuisten kesken. Vanhempien ei tulisi myöskään antaa lapsilleen mitään epämääräisiä lupauksia esimerkiksi kotiuttamisesta, kotilomista tai tapaamista. Yhteisesti sovitusta säännöistä ja rajoista tulisi myös pitää kiinni. Yhtä lailla vanhemman tulisi pitää huolta itsestään ja omasta jaksamisestaan, sillä lasta voi kuormittaa huoli vanhempien pärjäämisestä. Vanhemman tulisi pitää säännöllisesti yhteyttä lapseensa sekä tukea, kannustaa ja rohkaista lasta. (Kujala 2003, 46 – 49.)

Vanhemmuus ei siis lopu eikä katkea, vaikka lapsi sijoitetaan oman kodin ulkopuolelle. Ei myöskään juridisesti, sillä lapsen huoltajuus säilyy edelleen vanhemmilla,

mutta kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton aikana vanhempien päätösvaltaa lapsen asioissa rajoitetaan. Päätösvaltaa voidaan kuitenkin rajoittaa vain siltä osin, kuin se on kiireellisen sijoituksen tai huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi tarpeellista. Muissa asioissa päätäntävällän tulee säilyä lapsen huoltajilla. (Saastamoinen 2010, 139 – 141.) Vanhemmalle voi kuitenkin olla epäselvää, mitä häneltä odotetaan ja mitkä ovat hänen oikeutensa suhteessa lapseen. Lastensuojelutyössä tulisi keskustella vanhemman kanssa hänen oikeuksistaan ja sijoituksen aikaisesta vanhemmuudesta. (Pitkänen 2011, 95.)

5.3 Vanhemman ja vanhemmuuden tukeminen

Lapsen vanhemmilla on tärkeä rooli lapsen sopeutumisessa sijaishuoltoon, ja he voivat auttaa lasta sopeutumaan tilanteeseen, mutta pystyäkseen tähän, täytyy muistaa ja ymmärtää, että sijoitettujen lasten vanhemman tarvitsevat myös itse tukea. Lastensuojelutyössä vanhemman tukeminen tulisi nähdä lapsen etuna, sillä vanhemman hyvä elämäntilanne lisää lapsen sijoituksen onnistumisen mahdollisuuksia sekä lapsen edun toteutumista (Pitkänen, 2011, 119).

Perheiden kanssa tehtävässä työssä on huomioitava, että työ sisältää aina jännitteitä ja ristiriitoja, koska kyse on samaan aikaan avusta ja huolenpidosta sekä kontrollista (Júliusdóttir, 2010, 94). Huostaanotto ja lapsen sijoitus on kuitenkin tarkoitettu aina väliaikaiseksi toimenpiteeksi, ja sijoituksen aikaisen työskentelyn tavoitteena on lapsen kotiuttaminen. Sijoituksen aikana vastuusosiaalityöntekijän tehtävänä on huolehtia lapsen sijaishuoltoon liittyvistä ratkaisuista, mutta samalla hänen tulee myös tukea perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuuksia. (Pitkänen 2011, 20.) Lastensuojelulain mukaisesti huostaan otetun lapsen vanhemmalle tulisi aina laatia vanhemmuuden tukemiseksi oma asiakassuunnitelma (L 13.4.2007 / 417, 6 luku 30§.) Asiakassuunnitelma toimii parhaimmillaan vanhemman tilanteeseen tarvitseman tuen ja työskentelyn pohjana. Suunnitelmaa voi käyttää myös moniammatillisen työn koordinoimisen työvälineenä, sillä sijoitettujen lasten vanhemmat tarvitsevat monesti tukea useilla elämän osa – alueilla. (Pitkänen 2011, 64.) Vanhempien tuen tarpeet voivat liittyä lapsen sijoituksesta aiheutuneen kriisin ja siihen liittyvien tunteiden läpikäymiseen, oman elämäntilanteensa järjestelyyn, kuntoutumiseen, tai

vanhemmuuteen ja vanhempana toimimiseen sijoituksen aikana. (Pitkänen 2011, 23, Kujala 2003 15). Vanhempien saattaa kuitenkin olla vaikea ottaa apua vastaan sosiaalityöntekijöiltä, varsinkin siinä tapauksessa, jos vanhempi itse vastustaa sijoitusta (Kujala 2003, 14). Pitkänen (2011, 64) korostaa, että työntekijän tulisi kuitenkin tarjota säännöllisesti uutta mahdollisuutta suunnitelman tekemiseen, koska vanhemman elämäntilanne ja sitoutumisen taso saattaa vaihdella.

Sen lisäksi, että vanhempien on vaikea ottaa apua vastaan ammattilaisilta, voi tilanteesta puhuminen myös sukulaisille tai muille läheisille olla vaikeaa häpeän ja syyllisyyden tunteita. Tällöin on Kujalan (2003, 14) mukaan vaarana, että vanhempi eristäytyy ja esimerkiksi mielenterveyden ongelmat tai päihteiden käyttö voi lisääntyä entisestään, koska vanhempi voi yrittää siten lievittää kriisin aiheuttamaa pahaa oloa.

Kujala (2006, 5) korostaakin, että kaikilla työntekijöillä, jotka kohtaavat sijoitettujen lasten vanhempia, on mahdollisuus toimia vanhempien vanhemmuutta tukien. Hänen mukaansa on vain huomattava ja nähtävä tuen tarpeet ja myös mahdollisuudet tuen antamiseen.

Kurosen & Lahtisen (2010, 76) mukaan lastensuojelun perhetyössä tuen tarjoamisessa voidaan käyttää apuna esimerkiksi erilaisia keskusteluun tai toiminnallisuuden perustuvia menetelmiä. Keskustelumenetelmiä voidaan toteuttaa yksilö, perhe, tai ryhmämuotoisesti. Keskusteluun perustuvat menetelmät voivat olla esimerkiksi perheohjausta, verkostotapaamisia tai terapiaa. Toiminnallisina menetelminä Kuronen & Lahtinen mainitsevat muun muassa toimintaterapian, seikkailukasvatuksen sekä eri organisaatioiden järjestämät perheleirit. (Mts 76.) Oman, noin 14 vuoden työkokemukseni aikana erilaisten toiminnallisten menetelmien käyttö vanhemman ja vanhemmuuden tukemisessa lapsen sijoituksen aikana on tosin näyttäytynyt erittäin vähäisenä. Mielestäni tällä osa-alueella onkin vielä paljon käyttämättömiä mahdollisuuksia, joita myös sijaishuoltopaikan työntekijät voisivat hyödyntää vanhempien kanssa tehtävässä työssä.

Kujalan (2003, 14) mukaan vertaisryhmätoiminta on hyväksi todettu tukimuoto sijoitettujen lasten vanhemmille. Vertaisryhmässä samassa elämäntilanteessa olevat vanhemmat voivat keskenään jakaa kokemuksiaan ja saada toisiltaan ymmärrystä

ja tukea. Kujalan mukaan vanhempia voi helpottaa, kun he kuulevat toisten kokemuksia. Vanhempaa voi helpottaa myös tietoisuus normaaleista kriisireaktioista, mitä lapsen sijoitus lapsessa ja vanhemmassa aiheuttaa. Vertaisryhmässä toisten antava rohkaiseva palaute ja kannustus voi auttaa vanhempaa suuntaamaan katseen tulevaisuuteen ja jaksamaan eteenpäin. (Mts.14 – 17.)

Tiivis ja toimiva yhteistyö lastenkodin ja vanhemman välillä voi tukea vanhemman omaa kuntoutumista ja vanhemmuutta. Pitkäsen (2010, 6 – 7) mukaan lapsen tunteiden, kokemusten, tarpeiden ja oikeuksien näkyväksi tekeminen vanhemmille on sijaishuollon aikaisessa työskentelyssä tärkeää, koska sillä tavalla voidaan tuottaa vanhemmille ymmärrys heidän tekojensa seurauksista lapsille. Tämä voi myös vahvistaa vanhemmuutta sekä lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ja edistää näin molempien osapuolten eheytymistä ja kuntoutumista. (Pitkänen 2010, 6 – 7.)

6 KIRJALLINEN OPAS VANHEMPIEN TUKENA

Kirjallisella ohjausmateriaalilla tarkoitetaan erilaisia ohjeita ja oppaita. Kirjallisen ohjausmateriaalin käyttö suullisen ohjauksen tukena on varsin perusteltua ja tärkeää, sillä on arvioitu että ihminen muistaa vain 10 % siitä mitä hän kuulee, mutta peräti 75 % siitä mitä hän näkee. Jos ohjauksessa käytetään sekä kuulo että näköaistia voi ihminen muistaa ja sisäistää jopa 90 % saamastaan tiedosta. (Kyngäs ym. 2007, 73, 124.)

Sijoitetun lapsen vanhempi on erityisen haastavassa tilanteessa tiedon muistamisen ja vastaanottamisen suhteen. Lapsen sijoitus käynnistää vanhemmassa kriisi-reaktion ja silloin tiedon vastaanottokyky voi heikentyä. Vanhempi ei tällöin välttämättä ymmärrä tai muista kaikkia hänelle kerrottuja asioita. Monelle vanhemmalle lapsen sijoitus on myös täysin uusi ja vieras asia, joten uutta tietoa tulee paljon. Myös tällöin pelkästään suullisesti annettun tiedon ongelmaksi muodostuu tiedon muistaminen. Kyngäksen ym. (2007, 73) mukaan ihminen pystyykin vastaanottamaan kerrallaan vain rajallisen määrän informaatiota, jonka vuoksi keskeisten asioiden kertaaminen on tärkeää. Kirjallisessa muodossa olevan ohjausmateriaalin etu onkin se, että sen äärelle voi palata yhä uudelleen ja uudelleen. Ihminen voi myös itse valita mitä tietoa kirjallisesta materiaalista lukee. (mts 124.)

Kirjallisen oppaan tulisi olla asiakkaan tilanteeseen ja tiedontarpeisiin sopiva. Ohjeen tai oppaan hyvä ymmärrettävyys on tärkeää, sillä huonosti ymmärrettävät ohjeet saattavat heikentää muuten hyvää ohjausta, aiheuttaa väärinkäsityksiä tai lisätä asiakkaan pelkoja tai huolestuneisuutta. Hyvän kieliasun ja ymmärrettävyyden lisäksi kirjallisen oppaan hyötyä lisää se, että se tarjotaan asiakkaalle oikeaan aikaan. (Kyngäs ym. 2007, 124 – 125.)

7 OPPAAN SUUNNITTELU JA TOTEUTUSPROSESSIN KUVAUS

Opinnäytetyöni tuloksena syntyi vanhemmille suunnattu kirjallinen opas lastensuojeluyksikkö Leppälintuun. Toteutin kehittämistyön toimintatutkimuksen tapaan. Aloitin oppaan suunnittelun perehtymällä teoretietoon ja aikaisempiin tutkimuksiin. Tämän jälkeen laadin teoretiedon pohjalta teemashaastattelurungon (Liite 1), ja toteutin alkukartoituksen, johon osallistui lastensuojeluyksikkö Leppälinnun työntekijöitä ja Leppälintuun sijoitettujen lasten vanhempia.

Aineiston analysoinnin toteutin teemoittelemalla, jonka avulla aineistosta nousi esiin vanhempien tiedon tarpeet ja sain myös vinkkejä oppaan tekemiseen. Työstin ensin oppaasta raakaversioiden. Oppaan arvioimista ja viimeistelyä varten tein kyselylomakkeen (Liite 3) jonka avulla keräsin palautetta ja parannusehdotuksia oppaan raakaversiosta lastensuojeluyksikkö Leppälinnun henkilökunnalta sekä sijoitettujen lasten vanhemmilta. Saatua palautetta käytin opinnäytetyöni arvioinnissa ja oppaan viimeistelyssä.

7.1 Toimintatutkimus

Toteutin kehittämistyön soveltaen siihen toimintatutkimuksellista lähestymistapaa. Toimintatutkimus on tutkimusmenetelmä, jossa yhdistyy teoria ja käytäntö. Toimintatutkimuksessa tuotetaan tietoa käytännön kehittämiseksi. Se on ajallisesti rajattu tutkimus- ja kehittämisprojekti, jossa suunnitellaan ja kokeillaan uusia toimintatapoja. Toimintatutkimuksen aihe löytyy usein jostain käytännön ongelmasta, johon halutaan muutosta. Toimintatutkimuksessa tutkija tekee tutkimuskohteeseensa tarkoituksenmukaisen väliintulon, eli intervention. Tutkija siis osallistuu itse tutkimaansa toimintaan. (Heikkinen, 2007, 16 – 19.) Tutkijana voi olla omaa työtään kehittävää toimija – tutkija tai kentälle päätynyt tutkija – toimija. Toimintatutkimuksen tekeminen on yhteistyötä tutkimuksen kohteena olevan yhteisön kanssa, joten on tärkeää, että koko kohdejoukko on mukana tutkimuksessa vapaaehtoisesti. (Huovinen & Rovio, 2007, 94 – 95, 99.)

Toimintatutkimus on mielestäni perusteltu menetelmä kehittämistyössäni jo sen lähtökohdista. Kehittämistyöni lähti liikkeelle todellisesta tarpeesta, jonka huomasiin

käytännön työssä. Alulle panevana voimana oli oma halu ja kiinnostus kehittää oman työyhteisöni toimintaa. Oma roolini oli toimia kehittämistyön aikana työyhteisössäni toimijana – tutkijana. Kehittämistyö myös toteutettiin toimintatutkimuksen periaatteiden mukaisesti yhteistyössä eri osapuolten, eli tässä tapauksessa vanhempien ja työntekijöiden kanssa.

Toimintatutkimuksen käyttöä kehittämistyöni menetelmänä puoltaa myös sen tarkoitus voimaannuttaa ja valtauttaa ihmisiä, koska tämä oli myös yksi kehittämistyöni tavoitteista. Toimintatutkimuksessa tutkija voi käynnistää muutoksen ja rohkaista ihmisiä tarttumaan asioihin, että se muuttuisivat heidän omalta kannaltaan paremmiksi (Heikkinen 2007, 20). Tekemäni oppaan tarkoitus on antaa sijoitettujen lasten vanhemmille tietoa, ja valaa uskoa, että vanhemmat pystyvät omalla toiminnallaan vaikuttamaan omaan ja lapsensa tilanteeseen.

Toimintatutkimuksessa toimintaa kehitetään yleensä useiden peräkkäisten suunnittelu ja kokeilusyklien avulla. Kokeilun aikana toimintaa havainnoidaan, reflektoidaan ja arvioidaan, jonka jälkeen kehitetään uusi paranneltu suunnitelma. (Heikkinen, Rovio, Kiilakoski, 2007, 78 – 82.) Tästä näkökulmasta katsottuna tämä kehittämistyö ei täysin täytä toimintatutkimuksen kriteereitä, sillä se toteutettiin vain yhden suunnittelu ja kokeilusyklin avulla. Heikkisen, Rovion ja Kiilakosken (2007, 82) mukaan runsas syklien määrä ei kuitenkaan takaa tutkimukselle onnistuneempaa lopputulosta, sillä jo yksi kokeilu saattaa tuottaa uutta ja merkittävää tietoa, joka auttaa kehittämään käytänteitä. He toteavatkin, että syklien määrää tärkeämpänä voidaan pitää toimintatutkimuksen perusideaa, eli suunnittelun, toiminnan ja arvioinnin toteutumista. (mts. 82.)

7.2 Alkukartoitus vanhemmille ja työntekijöille

Ennen oppaan laatimista minun oli selvitettävä mitä tietoa oppaan tulisi sisältää ja miten ja millaisessa muodossa tieto olisi hyvä ilmaista. Päädyin tekemään alkukartoituksen, jonka toteutin laadullisena tutkimuksena keräten kokemuksiin ja mielipiteisiin perustuvaa tietoa lastensuojeluyksikkö Leppälintuun sijoitettujen lasten vanhemmilta sekä Leppälinnun työntekijöiltä. Koin tärkeäksi kerätä tutkimusaineistoa molemmilta osapuolilta, koska mielestäni työntekijöiden kokemustieto yhdistettynä

vanhempien kokemustietoon antaa tutkittavasta ilmiöstä kokonaisvaltaisemman ja luotettavamman kuvan, kuin se jos olisin kerännyt tietoa vain jommaltakummalta.

Alkukartoituksessa tehtäväni oli selvittää

1. Millaisia tiedon tarpeita lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten vanhemmilla on sijoituksen alkuvaiheessa?
2. Millainen on hyvä kirjallinen opas?

Laadullisessa tutkimuksessa yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä on haastattelu ja havainnointi. Haastattelun etuna on joustavuus. Haastattelija voi tarvittaessa toistaa kysymyksen, selventää sitä tai oikaista väärinymmärryksiä. Haastattelu voidaan toteuttaa lomakehaastatteluna, teemahaastatteluna tai syvähaastatteluna. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71- 74). Toimintatutkimuksessa yleinen haastattelumuoto teemahaastattelu (Huovinen & Rovio 2007, 110.) Teemahaastattelua on strukturoidun eli lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelu ei siis etene yksityiskohtaisten kysymysten perusteella, vaan se on ennemminkin keskustelun omainen tilanne, jossa käydään läpi ennalta suunniteltuja teema – alueita. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 208.) Teemojen tulee perustua tutkimuksen kannalta olennaisiin aihe – alueisiin ja teoreettiseen viitekehykseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75).

Päädyin kartoittamaan oppaan tekemiseen tarvittavia tietoja teemahaastattelun avulla. Teemahaastatteluja varten tein teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuskysymysteni pohjalta teemahaastattelurungon (Liite 1) jota käytin sekä vanhempien että työntekijöiden haastattelussa. Teemahaastattelun runko koostui vanhempien tiedon tarpeiden osalta seuraavista teemoista: lapsen sijoitus, sijaishuoltopaikka, vanhemmuus sijoituksen aikana, tukimuodot ja palvelut. Kirjallisen oppaan osalta teemoiksi muodostui ulkonäkö, sisältö ja odotukset / toiveet.

Alkukartoitukseen osallistui yhteensä 14 henkilöä. Tein yhteensä neljä haastattelua, joista yksi oli lastensuojeluyksikkö Leppälinnun työntekijöiden ryhmähaastattelu, johon osallistui yhdeksän henkilöä. Vanhempien yksilöhaastatteluihin osallistui kolme

vanhempaa ja lisäksi kaksi vanhempaa osallistui tutkimukseen kirjallisen kertomuksen muodossa, jossa he kertoivat kokemuksistaan teemahaastattelurungon mukaisista teemoista.

Työntekijöiden ryhmähaastattelu toteutettiin henkilökuntapalaverin yhteydessä tammikuussa 2016. Olin sopinut ryhmähaastattelusta etukäteen yksikön johtajan kanssa ja päätimme, että kaikki halukkaat voisivat osallistua haastatteluun. Ryhmähaastattelusta käytetään myös nimitystä asiantuntijahaastattelu tai fokusryhmähaastattelu. Haastateltavien valinnassa pidetään usein kriteerinä osallistujan asiantuntijuutta, koska sen perusteella voidaan olettaa, että osallistujilla on riittävästi kokemusta ja kykyä tarkastella tutkimuksen kohteena olevaa asiaa (Hirsijärvi & Hurme, 2001, 61). Ryhmähaastatteluun osallistui pitkän työkokemuksen omaavia työntekijöitä, mutta myös vasta vähän aikaa lastensuojelun sijaishuollossa työskennelleitä. En kuitenkaan nähnyt mielekkääksi valikoida paikalla olleista työntekijöistä enemmän tai vähemmän työkokemusta omaavia. Ajattelin myös mielessäni, että ryhmähaastattelusta voi olla hyötyä vähemmän kokemusta omaaville työntekijöille, koska he voivat oppia toisten kokemuksista.

Lähetin teemahaastattelun rungon ja saatekirjeen (Liite 1) sähköpostilla yksikön johtajalle haastattelua edeltäneellä viikolla ja pyysin häntä lähettämään sen edelleen kaikille työntekijöille. Näin ollen työntekijät saivat jo etukäteen tutustua haastattelun tarkoitukseen ja miettiä haastattelun teemoja. Olin myös keskustellut opinnäytetyöni aiheesta etukäteen joidenkin työntekijöiden kanssa, joten suurin osa työntekijöistä osasi odottaa haastattelua jo senkin puolesta. Kukaan paikalla olijoista ei kieltäytynyt haastattelusta, mutta kaksi työntekijää eivät ehtineet osallistua haastatteluun työkiireiden vuoksi. Haastattelu eteni keskustelun omaisena tilanteena teemasta toiseen. Tarvittaessa esitin haastateltaville lisäkysymyksiä ja tarkennuksia sekä pidin huolen haastattelun etenemisestä. Haastattelu nauhoitettiin tallennuslaitteelle ja se kesti noin 50 minuuttia.

Vanhempien haastattelut toteutin yksilöhaastatteluna. Otin vanhempiin yhteyttä puhelimitse ja kerroin heille opinnäytetyöni aiheesta ja tiedustelin heidän halukkuuttaan osallistua tutkimukseen joko haastattelun tai kirjallisen tuotoksen muodossa. Kolme vanhempaa oli heti valmiita osallistumaan haastatteluun ja he halusivat to-

teuttaa haastattelun saman tien, heti ensimmäisen puhelinsoiton aikana. Kaksi vanhempaa halusi tutustua teemahaastattelun runkoon etukäteen ja he päätyivät kertomaan kokemuksistaan kirjallisesti. Lähetin teemahaastattelun rungon heille sähköpostin välityksellä ja lisäsin mukaan saatekirjeen (Liite 2), jossa kerroin vielä opinäytetyöstä ja tutkimuksen tarkoituksesta. Kaikki tekemäni haastattelut olivat kesoltaan noin puolen tunnin mittaisia. Kaikki vanhemmat antoivat myös suostumuksensa haastattelun nauhoitukseen. Haastatteluissa vanhemmat kertoivat mielestäni melko avoimesti kokemuksistaan. Haastattelujen aikana esitin lisäkysymyksiä ja tarkennuksia tarpeen mukaan.

7.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysin avulla on tarkoitus saada vastauksia tutkimusongelmaan ja tutkimuskysymyksiin. Laadullisen tutkimusaineiston analyysi voidaan toteuttaa monella eri tavalla. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara, 2009, 224.) Yksi yleinen perusanalyysimenetelmä on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysiä voi käyttää yksittäisenä metodina tai väljemmin teoreettisen viitekehyksen tavoin erilaisissa analyysikokonaisuuksissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91).

Analyysissä on syytä vaihteittain. Ensin on tehtävä vahva ja selkeä päätös siitä, mikä aineistossa kiinnostaa. Tässä tutkijaa ohjaa tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävä tai tutkimuskysymykset. Ellei tämä asia ole selkeä, voi tutkija analyysiä tehdesään helposti eksyä tai harhautua tutkimaan jotain tutkimuksen kannalta epäolennaista asiaa. Aineisto on syytä litteroida eli kirjoittaa tekstimuotoon, jolloin siitä on helpompi erottaa tutkimuksen kannalta kiinnostavat asiat ja poistaa ylimääräinen tieto. Tämän jälkeen merkityt asiat kerätään yhteen ja erilleen muuta aineistosta, jonka jälkeen aineisto voidaan esimerkiksi luokitella, teemoitella tai tyypitellä. Analyysin viimeisenä vaiheena on saatujen tuloksien raportointi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92, 93)

Tässä tutkimuksessa toteutin sisällönanalyysin soveltavalla otteella käyttäen tekniikkana teemoittelua. Teemoittelu tarkoittaa aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä erilaisten aihepiirien eli teemojen mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Teemoittelu

oli mielestäni luonteva ja perusteltu valinta, koska olin toteuttanut aineiston hankinnan teemahaastatteluin. Myös vanhempien kirjalliset aineistot oli tuotettu teemahaastattelurungon mukaista asioista, joten samat teemat löytyivät jokaisen tutkimukseen osallistuneen aineistosta. Teemojen muodostamisen pohjana käytin teemahaastattelurunkoa. Teemoittelussa kiinnitin huomioni siihen, mitä kustakin teemasta oli sanottu, ja pyrin näin saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Aloitin aineiston analysoinnin litteroimalla kaikki haastattelut. Vanhempien kirjalliset aineistot mukaan lukien aineistoa kertyi yhteensä noin 25 sivua. Tämän jälkeen luin litteroituja aineistoja läpi useampaan kertaan. Päädyin ryhmittelemään aineistoani ensin karkeasti tutkimustehtävieni mukaisesti kahteen aihe alueeseen: vanhempien tiedon tarpeisiin sekä kirjalliseen oppaaseen. Toteutin tämän leikkaamalla tulosteista teksteistä erilleen kirjallista opasta sisältävät kohdat. Näin sain muodostettua kaksi pienempää ja erillistä aineistoa molemmille tutkimustehtävilleni. Seuraavaksi poistin tekstistä kaikki tutkimustehtävieni kannalta epäolennaiset asiat yliviivamalla. Sen jälkeen nostin tekstistä esiin tutkimustehtävieni kannalta olennaiset asiat ja alleviivasin ne erivärisillä kynillä teemahaastattelurunkoni mukaisiin teemoihin. Tämän jälkeen etsin aineistosta kokemuksia ja mielipiteitä, jotka liittyivät toisiinsa ja kirjasin nämä itselleni ylös. Lopuksi nimesin samaa tarkoittavat mielipiteet ja kokemukset niitä yhteisesti kuvaavilla käsitteillä ja sijoitin käsitteet muodostamieni teemojen alle.

Vanhempien tiedon ja tuen tarpeiden pääteemat olivat lapsen sijoitus, sijaishuolto- paikka, sijoituksen aikainen vanhemmuus, sekä tuki ja apu. Kirjallisen oppaan pääteemat olivat oppaan ulkomuoto, sisältö ja odotukset / toiveet

7.4 Tulokset oppaan rakennusaineina

Tässä luvussa sekä seuraavissa alaluvuissa kerron alkukartoituksen keskeisimmistä tuloksista. Tarkoitukseni on ollut vastata tutkimuskysymyksiini, jotka olivat: millaisia tiedon tarpeita lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten vanhemmilla on sijoituksen alkuvaiheessa ja millainen on hyvä kirjallinen opas.

Tulokset ilmenevät osaltaan myös tekemästani oppaasta, koska opas on suunniteltu ja toteutettu alkukartoituksessa ilmi tulleiden tulosten perusteella. Tulokset ohjasivat minua niin oppaan sisältöjen valinnassa ja rajaamisessa, kuin oppaan työstämisessäkin.

Tiivistin aineiston analysoinnista nousseet tulokset taulukkomuotoon (taulukko 1 & taulukko 2), joka tuki ja helpotti työskentelyäni oppaan suunnittelu ja toteutusvaiheessa.

Taulukko 1 Vanhempien ja työntekijöiden aineistoista nousevat tulokset lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten vanhempien tiedontarpeista.

Vanhempien tiedontarpeet	Lapsen sijoitus	<ul style="list-style-type: none"> - sijoituksen tarkoitus, kesto ja perusteet - termien ja käsitteiden määrittely - sosiaalityöntekijän tehtävät ja rooli
	Sijaishuoltopaikka	<ul style="list-style-type: none"> - sijainti, tilat ja ympäristö - toimintaperiaatteet ja arvot - toimintatavat - lapsen arki - sijaishuoltopaikan rooli - yhteydenpito ja tiedonkulku
	Vanhemmuus sijoituksen aikana	<ul style="list-style-type: none"> - lapsen tukeminen, - rajojen asettaminen lapsille, - kriisin läpikäyminen, - yhteydenpito - yhteistyö
	Tuki ja apu	<ul style="list-style-type: none"> - ammatillinen apu, - läheisten tuen merkitys, - vertaisryhmät, - avun tarpeen myöntäminen - avun vastaanottaminen

Taulukko 2 Vanhempien ja työntekijöiden näkemyksiä hyvästä kirjallisesta opasta.

Hyvä kirjallinen opas	Sisältö	<ul style="list-style-type: none"> - Tärkeimmät asiat tiiviisti ja lyhyesti - faktatietoa ei kaunistelua - selkokielineen - sisällysluettelo ja otsikot - asiakaslähtöinen
	Ulkomuoto	<ul style="list-style-type: none"> - Kuvia Leppälinnusta - Kuvioita, taulukoita tekstin ohella - A5
	Odotukset / toiveet	<ul style="list-style-type: none"> - Antaa kuvan Leppälinnusta - Auttaa vanhemman perehdyttämisessä - Tietoa ja ensiapua vanhemmalle

Tulostaulukon sisältöjen muodostumisesta olen kertonut tarkemmin seuraavissa alaluvuissa. Olen käyttänyt kerronnassa suoria lainauksia aineistostani, jonka tarkoituksena on selventää tutkimuksen tulosten muodostumista ja tukea tutkimuksen luotettavuutta. Työntekijöiden aineistosta ottamieni lainausten merkinnässä olen käyttänyt kirjaimia ja numeroita T1, T2, T3 jne., sen mukaan kenen sanomista asia koskee. Vanhempien aineistoa olen käyttänyt varoen ja harkiten, sillä halusin varmistua siitä, että vanhempia ei pystytä tunnistamaan kommenttien perusteella. En ole myöskään käyttänyt vanhempien lainauksissa numerointia, sillä kommenttien yhdisteleminen olisi saattanut myöskin olla riski vanhemman tunnistamiselle.

7.4.1 Vanhempien tiedontarpeet

Lapsen sijoitus. Vanhempien ja työntekijöiden aineistoista nousevat tulokset olivat tässä osiossa hyvin saman suuntaisia. Keskeisimmiksi tiedon tarpeiksi nousivat sijoituksen tarkoitus, kesto, perusteet, käytetyt käsitteet, sekä sosiaalityöntekijän rooli ja tehtävä. Tutkimukseeni osallistuneista vanhemmista neljä kertoi, että heillä ei ollut entuudestaan juuri mitään tietoa siitä, mitä lapsen sijoitus tarkoittaa. Yhden vanhemman lapsi oli ollut sijoitettuna aikaisemmin.

Leppälintu on usein lapselle ensimmäinen sijoituspaikka ja Leppälintuun sijoitettavien lasten ensimmäinen sijoitusperuste on usein kiireellinen sijoitus. Tämä lisää mahdollisuutta siihen, että sosiaalityöntekijä ei ole ehtinyt, tai pystynyt käydä sijoitukseen liittyviä asioita läpi vanhemman kanssa. Tämä tulee hyvin esiin, kun työntekijät pohtivat kokemuksiaan ryhmähaastattelussa.

Onhan niitä ollu sellasiaki hakutilanteita, että on täältä haettu lapsi, että ei oo ollu sosiaalityöntekijää paikalla, eikä juuri muuten oo sosiaalityöntekijä ku ilimoottanu, että sieltä ny tulee kaks miestä ja hakee muksut. Niin on tosi sellasii, että ne (vanhemmat) on ihan pihalla välis, että mitä ny tapahtuu ja miks näin tapahtuu. (T 9)

Niin, jos se hakutilanne on äkillinen, eikä oo ollu tarvetta, tai ei oo saanu lastensuojelusta tukia aiemmin, niin se tilanne itsessään on niin kaootinen ja kriisi, ettei siinä voi vaan kertakaikkiaan saada vanhemman kans sisäistettyä kaikkia asioita, että kyllä niitä sitte vaan pitää käydä täs läpi. (T4)

Niin, ja ne saattaa olla niinku tavallaan tilannesidonnaisia siihen tiettyyn hetkeen tai päivään tai iltaan...ja sit vanhemmat aattelee, et ku mä oon huomenna selvinpäin, niin laps voi palata kotiin. Ja sijoituksesta voiki tulla kuukausia tai jopa vuosia kestävä. (T6)

Työntekijät toivat ryhmähaastattelussa esiin myös sen, että joillakin vanhemmilla on virheellistä tietoa tai vääränlainen kuva sijoituksesta, joka ei täsmää todellisuuden kanssa.

Vanhemmat kertoivat hyvästä ja asiallisesta yhteistyöstä sosiaalityöntekijän kanssa. Vanhempien mukaan sosiaalityöntekijät olivat pitäneet heitä ajan tasalla ja kertooneet erilaisista mahdollisista vaihtoehdoista ja niiden merkityksestä. Vanhemman

kannalta oli kuitenkin ollut ongelmallista, kun sosiaalityöntekijät olivat käyttäneet puheessaan ammattisanastoa ja käsitteitä, jotka olivat vanhemmalle entuudestaan vieraita. Käsitteiden sisältöä ja merkitystä oli vanhempien mielestä vaikea muistaa ja sisäistää.

Ja tota...näähän termit on kyllä kerrottu, mutta ei ne aina jää silleen päähän, kun on muuta mielessä ja paljon tapahtuu yhtäkkiä. - Vanhempi

Myös Leppälinnun työntekijät kertoivat, että he joutuvat usein selvittämään sosiaalityöntekijän puhetta vanhemmalle ja sitä mistä on oikeasti kysymys. Työntekijöiden mielestä vanhemmalle olisi hyvä selventää sosiaalityöntekijän roolia ja velvollisuuksia, sekä vanhemman oikeutta kysyä ja saada ymmärrettävä vastaus.

Sijaishuolto paikka. Vain yhdellä tutkimukseen osallistuneista vanhemmista oli aikaisempaa tietoa ja kokemusta lastensuojelulaitoksista. Muita vanhempia olivat askarruttaneet muun muassa Leppälinnun tilojen ja toiminnan luonne ja ylipäätään se, millainen paikka Leppälintu oikein on. Vanhempien aineistoista selvisi, että vanhemmat eivät oikeastaan tienneet mitä sijaishuolto paikalta odottaa, tai sitten heidän käsityksensä ei vastannut todellisuutta. Moni tutkimukseeni osallistunut vanhempi oli ollut yllättynyt siitä, miten kodinomainen paikka Leppälintu on.

Ei ollu hajuakaa. Kuvittelin että on laitosmaisempi, eikä noin ihanan kodinomainen mitä on. Kun en ollu ikkään nähny en kuullu paikoista, kun en ollu aikasemmin sellasiin tutustunu. Ootin todellaki enemmän laitostyylistä. (Vanhempi)

En mä aatellu, että se olis niinku sinänsä normaalia elämää sielä. (Vanhempi)

No se, että mitä se arki on ja rangaistuspuolet ja se, et niitten kans niinku tehään töitä ja ne osallistuu kaikkeen. Se että koulus saa käydä normaalisti, harrastaa saa ja että ei oo niinku vankila. (Vanhempi)

Työntekijöiden mielestä vanhempien oppaassa olisi hyvä tuoda esiin Leppälinnun arvoja ja toiminnan lähtökohtia ja periaatteita. Sekä sitä, millainen rooli Leppälinnulla on lapsen ja perheen elämässä. Leppälintu ei tee lapsen sijoitukseen tai huostaanottoon liittyviä päätöksiä, mutta vanhempien on hyvä tietää, että sosiaalityöntekijät

kysyvät päätöksiä tehdessään Leppälinnun mielipidettä lapsen ja perheen tilanteesta. Yksilö- ja perhekohtaisessa työskentelyssä ja toimintatavoissa työntekijät painottivat asiakassuunnitelman merkitystä. Asiakassuunnitelmat olivat kaikille vanhemmille tuttuja, mutta suurin osa vanhemmista näki kuitenkin omat vaikutusmahdollisuutensa niissä melko pieniksi. Mielestäni vanhemmat tarvitsisivatkin enemmän konkreettisia neuvoja ja ohjeita omista vaikutusmahdollisuuksista sekä omien mielipiteiden esiin tuomisesta.

Ja jotenki niinku neuvottelut nousee keskiöön, että vois vanhemmille ja lapsille korostaa, että se neuvottelu on sellainen paikka, jossa ihan oikeasti sovitaan niitä konkreettisia asioita. Et se on nimenomaan se paikka, et sielä pystyy vaikuttamaan kaikista eniten. (T4)

No se oli vähä niinku semmosta jyräämistä. Ei siinä oikein auttanu ku myöntyä.(Vanhempi)

Työntekijöiden mukaan vanhempien Leppälintuun liittyvät kysymykset koskevat useimmiten lapsen arkea, koulunkäyntiä, tapaamisia, yhteydenpitoa ja lapseen liittyviä raha – asioita. Raha-asioissa työntekijät kuvasivat kahden erilaisen vanhemman ääripäitä

Ja raha-asiat on sitte se seuraava, ku on ollu hetken aikaa sijotettuna, niin siinä vaiheessa sitte tulee kuvioon se, että kuka maksaa mitäkin. Ku koulusta on vaikka laskettelureissu, niin vanhemmat kysyy, että et kuuluuko heidän maksaa tää vai maksetaanko täältä. (T 8)

...Ja sitte on semmosia (vanhempia) että ne alkaa hankituttaa lapselleen yksiköllä kaikenlaista. Silmälasit, urheiluvälineitä, vaatteita... tiedetään, että yksikkö hankkii. Ja sit on vanhempia, et ne kysyy, et mitä he joutuu ite maksamaan siitä, et lapsi on sielä. Et siinä on tosi räikee ero. (T6)

Yksi aineistostani esiin noussut asia oli vanhemman ja Leppälinnun välinen yhteydenpito. Suurin osa vanhemmista oli tyytyväisiä Leppälinnun ja vanhemman väliseen yhteydenpitoon. Osa vanhemmista taas olisi toivonut tai odottanut tiiviimpää tiedottamista lapsen asioista.

Täytyy sanoa, että sieltä (Leppälinnusta) on otettu yhteyttä mukavan aktiivisesti. On saanu aina itte soittaa, kun haluaa ja se on ollu positii- vistä. (Vanhempi)

Tiedonkulku on ollut haasteellista. (Vanhempi)

Noin puolet tutkimukseen osallistuneista vanhemmista kertoi, että he ovat pitäneet tiiviisti yhteyttä Leppälinnun ohjaajiin lapsen sijoituksen aikana. Osa vanhemmista taas odotti yhteydenottoa useimmiten Leppälinnusta päin. Lapsen asioista haluttiin keskustella nimenomaan omaohjaajan kanssa, koska vanhempien mielestä heillä oli paras tietämys ja näkemys lapsen asioista. Haasteeksi vanhemmat kertoivat sen, että kun lapsen omaohjaaja ei ole paikalla tai tavoitettavissa, niin muu henkilökunta ei osakaan vastata vanhemman kysymyksiin.

Omaohjaaja ei kuitenkaan aina ole paikalla tai tavoitettavissa, joten työntekijöiden mielestä vanhempien olisi tärkeä tiedostaa, että he voivat aina soittaa Leppälintuun, ja kysyä lapsen asioista keneltä tahansa työntekijältä, vaikka syvällisempi työskentely perheen kanssa tapahtuukin omaohjaajan kanssa. Työntekijät kertoivat myös, että vanhemmat tarvitsevat joskus rohkaisua ja kannustusta yhteydenpitoon.

Leppälinnus on sellainen kulttuuri, että vanhemmat oppii aika nopeaa, että kuka tahansa on puhelimes, niin asiat voi hoitaa eteenpäin. Ainaki käytännön jutut. (T1)

Ja kerran viikos vähintään sitte omaohjaaja soittaa kuulumissoiton. (T6)

On sitte sellaaninki asia, että joillaki vanhemmilla on tosi korkia kynnys soittaa tänne, varsinki aluuksi. Ja vaikka monta kertaa sanoo, että saa ja pitää soittaa, jos on jotaki kysyttävää. Munki omaohjattavan vanhempi on sellainen tosi arka, että se ei kyllä tänne soittele. Se aina odottelee sitä kuulumissoittoa. Et se..no kynnys soittaa on toisilla korkia. (T7)

On tärkeää, että vanhemmat uskaltaisivat kertoa huolistaan ja sanoa mielipiteensä henkilökunnalle. Aineistosta selvisi, että Leppälinnussa vanhemman mielipide pyritään ottamaan huomioon niin lapsen asioista päätettäessä, kuin yhteydenpidossakin.

Esitimme toiveen tiiviimmästä tiedottamisesta ja siihen reagoitiin positiivisesti. (Vanhempi)

Tietysti pitää ottaa huomioon, että toiset ihmiset ny vaan on semmosia, että ei muutenkaan soittele paikkoihin. Et seki pitää hyväksyä. Kunnioidetaan tavallaan sitä ja soitetaan sitte täältäpäin. (T1)

Vanhemmuus sijoituksen aikana. Vanhemmat kuvailivat lapsen sijoitusta kriisinä, jota oli aluksi vaikea hyväksyä ja ymmärtää. Varsinkin sijoituksen alkuvaiheessa pelko lapsen menettämisestä oli suuri. Jotkut vanhemmista kokivat sijoituksen välttämättömänä lapsen kannalta, koska eivät enää itse pärjänneet lapsen kanssa. Nämä vanhemmat kertoivat, että olivat vasta jälkeempäin huomanneet, miten väsyneitä ja uupuneita he lapsen sijoitushetkellä olivat. Vanhemmat näkivät sijoituksessa myös paljon mahdollisuuksia ja osa kertoikin, että sijoituksen myötä sekä omat, että lapsen asiat olivat muuttuneet paremmiksi. Sijoituksen alussa olevista peloista huolimatta, kukaan tutkimukseen osallistuneista vanhemmista ei loppupeleissä kokenut oman asemansa lapsen vanhempana olleen uhattuna tai heikenneen. Joidenkin mielestä suhde lapseen saattaisi olla jopa vahvempi nyt, kuin ennen sijoitusta.

Se, että (lasta) tultiin hakemaan, niin se oli ihan niinku järkyttävää, että ei tällänen niinku vaan voi olla mahdollista. (Vanhempi)

....Pakkohan se oli ottaa huostaan, ku tota meni vähä niinku vaikeuksiin....Että kyllä se oli oikee ratkaisu siinä vaiheessa...Oon saanu apua. Sielä (Leppälinnussa) on ollu ihan hyvä ja lapsen elämä on parantunu tosi paljon...On ihan erilaanen, kun oli silloin (sijoitushetkellä). (Vanhempi)

Pitkänen (2011, 88) käyttää sijaishuollon aikaisesta vanhemmuudesta rinnakkaisen vanhemmuuden käsitettä, joka sopii mielestäni hyvin käytettäväksi myös tässä tutkimuksessa. Rinnakkainen vanhemmuus on vanhemmuuden toteuttamista sijaishuolto paikassa työskentelevien aikuisten rinnalla. Rinnakkaisessa vanhemmuudessa korostuu erityisesti vanhemman ja lapsen emotionaalisen suhteen merkitys jota ei lapsen huolenpitotehtävien lailla voi viedä pois vanhemmalta. Lapsen ja vanhemman emotionaalisen suhteen tärkeys ja merkitys tuli ilmi sekä työntekijöiden, että vanhemprien aineistosta.

Niinku se yks äiti, niin sehän kauhistui silmin nähden ku puhuttiin huostaanotosta. No oikei, eihän sillä ollu näitä käsitteitä hallus, että ei se

oikein ymmärtäny. Mut sitte ku sille sano ihan niinku suoraan, että kukaan ei o osun lastas varastamassa, et sä oot ainavain sen äiti. Että ollaan niinku yhdessä tässä. (T7)

Sellasta vanhemmuuden toteuttamista on, että ollaan lapsen emotionaalisenä tukena. Et onhan meilläki täs monta sellasta jokka soittaa joka ilta tai whats appailee vanhemman kans ja sieltä saa niinku sellasta, nimenomaan lapsi sen kokemuksen läsnäolosta, että häntä varten kuitenkin ollaan olemassa. (T4) Niin, että ei oo niinku hylätty, vaikka on täällä. (T1)

Työntekijän tulisi osata ottaa huomioon, että vanhemmille saattaa olla joskus epäselvää mitkä ovat hänen oikeutensa lapsen suhteen tai vanhemmalla voi esiintyä arkuutta omasta vanhemmuudestaan (Pitkänen 2011, 95). Työntekijöiden aineistoissa rinnakkaisen vanhemmuuden mahdollistaminen näkyi työntekijöiden pyrkimyksenä ottaa vanhemman mielipide huomioon ja pyrkimyksenä vahvistaa tai säilyttää vanhemman vanhemmuutta puheen ja tekojen kautta. Myös vanhempien kuvauksissa päätöksiä lapsen asioista on tehty yhdessä neuvotellen.

Yks semmonen iso rooli on sijaishuoltoyksiköllä, et tuetaan sitä vanhemmuutta sanoin ja teoin myöskin ja annetaan se kokemus vanhemmalle, että hänellä on edelleen merkitystä ja roolia ja kannustetaan sen roolin ottamiseen. (T6)

Uskon valaminen vanhempiin, että pienten asioiden muutoksella perhetilanne tai suhde lapseen voi muuttua paremmaksi, tai lapsella on mahdollisuus vaikka palata kotiin. Et se usko niinku, että kyllä sä pystyt. Ihan konkreettisia ohjeitaki annetaan vanhemmille. (T1)

Multa on aina niinku kysytty mielipidettä. Niinku ny viimeksi ku oli (asia jota lapsi halusi), niin me tehtiin siinä sitte semmonen päätös, että jos menis koulu hyvin, niin sit se sais sen. Sieltä tuli tällästä mielipidettä...ei sanottu suoraan, että ei vielä, mutta niin, kysyttiin, että mitä mieltä mä oon. (Vanhempi)

Vanhemmuuden haasteena näyttäytyi aineistossani rajojen asettaminen lapsille. Työntekijät toivat esiin, että joillakin vanhemmilla esiintyy – varsinkin lapsen kotiloimien aikana - lapsen hyvinvointia, eikä vanhemmat välttämättä pidä kiinni yhteisesti sovituista säännöistä. Myös kaksi vanhempaa kertoi, että he ovat hiukan lipsuneet

lapselle asetetuista rajoista ja säännöistä. Työntekijät mainitsivat lapsen sopeutumisen kannalta ongelmallisiksi tilanteiksi myös sen, jos vanhempi ei lähde yhteistyöhön mukaan vaan puhuu jatkuvasti negatiiviseen sävyyn sijaishuoltoapaikasta.

No sitä tavallaan sitte hyvittäään. Jos lapsi on vaikka joka toinen viikonloppu kotona, niin sulle hyvitetään sitä, että se on tänne sijoitettuna ja tanssitaan lapsen pillin mukaan ja siinä on sitte se ristiriita kodin ja laitoksen välillä aika suuri, että täällä yritetään pitää niistä rajoista kiinni ja sitte taas välttämättä kotona on ihan eri säännöt.

Ehkä kurillisesti olisin voinu olla tiukempi. (Vanhempi)

Tuki ja apu. Vanhempien kuvauksissa korostui se, miten tärkeää oli, että sai jakaa lapsen sijoitukseen liittyviä ajatuksia jonkun kanssa. Luotettavan ja läheisen ihmisen kanssa käydyt keskustelut olivat auttaneet pahimman ohi. Kaikilla vanhemmilla ei ollut kuitenkaan lähipiirissä sellaista henkilöä, jolle olisi haluttu uskoutua. Vanhemmat kertoivat, että lapsen sosiaalityöntekijän kautta heille oli tarjottu tukea myös erilaisista ammatillisista palveluista. Vanhempien kuvauksissa tukea oli tarjottu aktiivisesti ilman, että vanhempi olisi sitä itse joutunut pyytämään. Osa vanhemmista ei kuitenkaan ollut pitänyt ammatillista tukea tarpeellisena, tai sen vastaanottaminen katsottiin hankalaksi. Jotkut vanhemmat kertoivat, että ammatillista apua tarjoavista palveluista oli ollut heille merkittävää hyötyä.

Multa on aina kysytty, jotta tarvinko mä ittelte apua ja sellaista, mutta. On tarjottu. Mutta mä en oo sitä niin kattonu tarpeelliseksi, kun on läheinen ihminen jonka kans voi keskustella. Se on ollu paljo parempi, kun jonku vieraan ihmisen kans keskustella. (Vanhempi)

Kyllä on tarjottu joo. Apua kyllä saa, jos sitä haluaa vastaanottaa. (Vanhempi)

Vanhempien omien kuntouttavien palveluiden lisäksi työntekijöiden mukaan tilanteessa, jossa lapsen sijoitus on seurausta lapsen omasta käyttäytymisestä olisi tärkeää katsoa kokonaisuutta ja keskittyä pohtimaan sitä, mistä lapsen oireilu johtuu. Työntekijät toivat esiin, että lapsen oireilu voi olla täysin normaalia suhteessa epänormaaliin toimintaympäristöön.

Monien vanhempien on tosi hankala käsitellä vaikeita asioita mitä perhees on tapahtunu. Vaikka ny ihan tavallinen avioero voi jäädä möykyksi ja möröksi sinne, mitä ei osata lapsen kans käydä läpi ja joka vaikuttaa sitte siihet, että lapsi on alannu oirehtimaan. Tai jotaki muita kriisejä, mitä perhees tapahtuu, niin niitei osata niinku puhua. Lasten kans ei vaan käydä asioita läpi.

Edellä mainitun kaltaisiin ongelmiin työntekijät mainitsivat keinoiksi ammatillisen keskusteluavun ja he kertoivat positiivisia kokemuksia esimerkiksi perheterapian vaikuttavuudesta. Työntekijöiden keskuudessa vallitsi kuitenkin käsitys, että avun saaminen on usein hankalaa ja vaatii vanhemmalta aktiivista otetta ja oma - aloitteisuutta. Työntekijöiden näkemyksen mukaan ammatillisen avuntarpeen myöntäminen tai tiedostaminen on myös vanhemmalle usein hankalaa.

Yhteenveto. Leppälintu on usein lapsen ensimmäinen sijoituspaikka, jolloin sekä lapsen että vanhemman elämään tulee mukaan paljon uusia ja isoja asioita. Koko elämä muuttuu eikä vanhemmalla välttämättä ole ennestään mitään käsitystä siitä mitä lapsen sijoitus tarkoittaa tai millainen paikka lastensuojelulaitos on. Vanhemman tiedot voivat myös olla puutteellisia tai vääriä. Usein sijoitukset tulevat myös kiireellisinä, jolloin vanhemmalla ja lapsella ei ole mahdollisuutta käydä tutustumassa ennalta Leppälintuun. Leppälinnussa työskentelyn tavoitteena ja lähtökohdana on yhteistyö lapsen vanhemman kanssa. Vanhempi nähdään tärkeänä ja merkityksellisenä henkilönä lapselle, jonka roolia halutaan tukea ja vahvistaa. Vanhempien kuvauksissa tämä näyttäytyi yhteisenä neuvotteluna ja oikeutena olla mukana päättämässä lapsen asioista. Vanhemmat olivat saaneet tukea ja apua kuntoutumiseen tai omaan elämäntilanteeseen läheisiltä ja ammattilaisilta, mutta tuloksista ilmeni, että erityisesti ammatillisen avun vastaanottaminen voi olla joillekin vanhemmilla vaikeaa.

7.4.2 Kirjallinen opas

Kirjallisen oppaan suunnittelussa minun oli huomioitava sisällöllisten asioiden lisäksi myös se, miten tieto oppaassa ilmaistaan ja millainen ulkoasu oppaalle rakennetaan. Alkukartoituksen yhteydessä tiedustelin vanhempien ja työntekijöiden mielipiteitä hyvästä kirjallisesta oppaasta.

Vanhempien ja työntekijöiden mielestä oppaan tulisi olla melko tiivis ja lyhyt sekä mahdollisimman selkokielineen. Erityisesti vanhemmat toivat esiin, että kovin pitkää kirjasta ei siinä vaiheessa välttämättä jaksaa alkaa lukea. Oppaaseen toivottiin kuvia Leppälinnusta sekä taulukoita tai kuvioita tekstin tueksi. Oppaan koon ja ulkomuodon suhteen nidottu A5 kokoinen vihkonen sai eniten kannatusta.

Oppaan toivottiin sisältävän faktatietoa asiakaslähtöisesti ilmaistuna. Eräs vanhempi totesi, että oli saanut sosiaalityöntekijältä oppaan, joka ei kuitenkaan vastannut hänen odotuksiaan:

No mä sain vissiin sossusta jonku, sellasen missä oli runoja...mä en itte haluaasi siinä tilantees kyllä mitää runoja, vaan jotaki faktatietoa ennemminki. (Vanhempi)

Vanhemmat toivoivat, että "kohtalotoverit" voisivat saada oppaan kautta tietoa ja "ensiapua" lapsen sijoitustilanteessa. Työntekijät toivoivat saavansa oppaasta konkreettisen työkalun vanhemman perehdytykseen.

7.5 Oppaan työstäminen

Aloitin oppaan työstämisen alkukartoituksessa ilmi tulleiden tulosten perusteella. Muodostin oppaaseen aluksi sisällysluettelon, jossa hyödynsin jo aiemmin haastattelurungossa sekä analyysissä käyttämiäni teemoja. Muokkasin pääteemoista oppaan pääotsikot. Aineiston analyysissä muodostamani tulostaulukot teemojen sisällöistä puolestaan ohjasivat työskentelyäni eteenpäin.

Oppaan sisältöjä kirjoittaessani pystyin hyödyntämään opinnäytetyöni teoreettista viitekehystä nostamalla sieltä asioita oppaaseen. Tekstin lisäksi lisäsin oppaaseen kuvioita ja valokuvia Leppälinnusta. Valokuvat sain käyttööni Leppälinnun kautta. Olin hieman pettynyt saamiini valokuviin, koska niistä ei mielestäni välittynyt sellaista tunnelmaa ja tietoa mitä olisin toivonut. Asia harmittaa senkin takia, koska Leppälintuun oli tilattu valokuvaaja varta vasten tätä tarkoitusta varten. Valokuvien käyttötarkoitus, tai toiveet kuvien sisällöistä ei ilmeisesti ollut kuitenkaan tavoittanut valokuvaajaa.

Kirjoitusprosessin loppuvaiheessa kävimme oppaan sisältöjä läpi yhdessä Leppälinnun toiminnanjohtajan kanssa ja samalla tarkastimme, että oppaassa ei ole asiasivirheitä. Työstin oppaasta Word – tekstinkäsittelyohjelmalla raakaversiosta, jonka jälkeen pyysin oppaan sisällöllisestä osuudesta palautetta ja parannusehdotuksia (kts. luku 7.6) oppaan lopullista versiota varten. Tämän jälkeen toteutin vielä oppaan sisällön viimeistelyn saatujen palaute ja parannusehdotusten pohjalta. Oppaan visuaalisen ilmeen ja taiton toteutti Arjessa oy:öön kuuluvan Askelmerkki oy:n viestintäpäällikkö Kimmo Säikkä. Lopullisesta versiosta tuli A5 kokoinen painettu ja nidottu 20 – sivuinen vihkonen.

7.6 Oppaan arviointi ja viimeistely

Keräsin oppaan raakaversiosta arviointi – ja palautetietoa kyselylomakkeella (Liite 3). Opas annettiin arvioitavaksi lastensuojeluyksikkö Leppälinnun henkilökunnalle ja alkukartoitukseen osallistuneille vanhemmille. Henkilökunnan osalta arvioinnin palautti viisi henkilöä ja vanhemmista kaksi. Koska alkukartoitukseen osallistuneista vanhemmista vain kaksi palautti arviointilomakkeen, pyysin vielä kahta vanhempaa arvioimaan opasta. Heistä toinen palautti arviointilomakkeen, toinen ei palauttanut lomaketta, mutta antoi siitä suullisesti palautetta. Lisäksi olen pyytänyt ja saanut suullista palautetta oppaan raakaversiosta kahdelta tuttavaltani, joilla ei ole aikaisempaa tietoa tai kokemusta lastensuojelusta. Arviointilomakkeen palautti siis kaiken kaikkiaan 8 henkilöä ja suullista palautetta sain kolmelta henkilöltä.

Arviointi- ja palautelomakkeessa oli kahdeksan väittämää, ja kuhunkin väittämään oli neljä eri vastausvaihtoehtoa, jotka olivat: A) olen täysin samaa mieltä, B) olen osittain samaa mieltä, C) olen osittain erimieltä ja D) Olen täysin erimieltä. Lisäksi arvioijilla oli mahdollisuus perustella vastauksensa ja kertoa mahdollisesti mieleen tulevasta muutosta tai parannusehdotuksista. Arviointilomakkeen lopussa oli vielä kohta, jossa arvioijalla oli mahdollisuus kertoa muita kommentteja tai mielipiteitä oppaasta.

Taulukosta 3 selviää, että arviointi – ja palautelomakkeessa vastaukset väittämiin painottuivat kohtiin A ja B, eli suurin osa vastaajista oli joko täysin tai osittain samaa mieltä väittämän kanssa. Kahden väittämän kohdalla yksi arvioija kertoi olevansa

osittain erimieltä väittämän kanssa. Kukaan ei ollut merkannut yhteenkään kohtaan, että olisi ollut täysin eri mieltä väittämän kanssa.

Taulukko 3. Arviointi ja palautelomakkeiden vastaukset väittämiin.

N 8	täysin samaa mieltä	osittain samaa mieltä	osittain eri mieltä	täysin eri mieltä
1. Oppaan teksti on selkeää ja helposti ymmärrettävää	7	1		
2. Opas on pituudeltaan sopiva	5	3		
3. Oppaassa on kohderyhmän kannalta tarpeellista ja oleellista tietoa	6	2		
4. Oppaan kautta välittyy realistinen kuva lastensuojeluyksikkö Leppälinnusta	2	5		
5. Oppaassa on riittävästi tietoa lapsen sijoituksesta	6	2		
6. Opas kannustaa ja rohkaisee vanhempaa tekemään yhteistyötä lapsen asioissa	5	2	1	
7. Opas kannustaa ja rohkaisee vanhempaa hakemaan tietoa ja apua vaikeassa tilanteessa	6	2		
8. Oppaassa on kerrottu riittävästi apua ja lisätietoja tarjoavista tahoista	4	3	1	

Sain myös jonkin verran kommentteja sekä parannusehdotuksia oppaasta. Työntekijät olivat arviointi – ja palautelomakkeen täyttämisen lisäksi tehneet merkintöjä ja ehdotuksia myös itse oppaaseen, joita olin vienyt työpaikalle vain yhden kappaleen. Oppaaseen tehdyistä merkinnöistä en pystynyt erottamaan esimerkiksi sitä, että oliko yhden ihmisen kirjaama parannusehdotus myös muiden työntekijöiden mielestä parempi, kuin se mikä oppaassa oli. Tällöin osa muutosehdotusten toteuttamisesta jäi täysin oman harkintani varaan.

Avaan seuraavaksi arvioinnin tulostaulukon (taulukko 3) sisältöjä ja kerron millaista palautetta ja parannusehdotuksia sain. Samalla kerron perustellen, millaisia muutoksia tein oppaan lopulliseen versioon saamani palautteen pohjalta.

Arvioinnin perusteella oppaan teksti on selkeää ja helposti ymmärrettävää, sillä seitsemän henkilöä ilmoitti olevansa tästä asiasta täysin samaa mieltä ja yksi henkilö osittain samaa mieltä. Eräs vanhempi oli kommentoinut tätä kohtaa seuraavasti

Varsinkin lastensuojelun termit avohuolto / huostaanotto oli selitetty hyvin.

Yhden työntekijän mielestä oppaassa olisi voinut olla enemmän positiivista ilmettä ja tekstiä. Myös oppaassa oli kirjoitus, jossa kaivattiin positiivisuutta sisältöön. Oppaan otsikko – tietoa ja tukea sijoitetun lapsen vanhemmalle - ei ollut kaikkien työntekijöiden mielestä täysin sopiva. Yksi työntekijä ehdotti otsikoksi ”Tervetuloa Leppälintuun”. Mielestäni tämä ei kuitenkaan sopinut vanhemmille suunnattuun oppaaseen. Muotoilin kuitenkin otsikkoa paremmin sopivaksi ja lopullisen oppaan otsikoksi tuli Lastensuojeluyksikkö Leppälintu - Opas sijoitetun lapsen vanhemmalle. Sanallisesti opasta arvioineet kehuivat opasta asiakaslähtöiseksi ja kieliasultaan hyväksi.

Suurin osa arvioijista oli sitä mieltä, että opas on pituudeltaan sopiva. Kahden työntekijän mielestä opasta olisi voinut tiivistää joiltakin osin. Lisäksi yhdessä kommentissa luki ”Ei ainakaan yhtään pidempi”. Yksi vanhempi oli kommentoinut, että opas oli sopivan pituinen, jonka jaksaa hyvin lukea. Kävin kuitenkin vielä läpi oppaan tekstejä ja poistin / tiivistin tekstiä joiltain osin. Oppaan kokonaispituuteen tämä ei kuitenkaan juurikaan vaikuttanut.

Saadun arvioinnin perusteella opas on kohderyhmälle sopiva ja se sisältää kohderyhmän kannalta tarpeellista ja oleellista tietoa. Kaksi työntekijää oli ollut osittain samaa mieltä väittämän kanssa. Perusteluissa yksi työntekijä kyseenalaisti, onko oppaassa tarpeen kertoa ja neuvoa, että asiakkaalla on oikeus tehdä muistutus tai kantelu, jos hän on tyytymätön saamaansa kohteluun. Hänen mielestään tässä kohdassa riittäisi, että korostaa avointa keskustelua. Saadun palautteen perusteella muutin hiukan tätä kohtaa niin, että tekstistä käy selkeästi ilmi, että ensisijaisesti asiat tulisi pyrkiä selvittämään keskustelemalla. Mielestäni kuitenkin tieto vanhempien oikeudesta muistutukseen tai kanteluun on oleellinen tieto oppaassa. Yksi vanhempi oli kommentoinut tätä väittämää seuraavasti

Ei ainuttakaan epäolennaista asiaa, ei mitään mitä voisi jättää pois.

Viisi henkilöä oli osittain samaa mieltä ja kaksi henkilöä täysin samaa mieltä siitä, että oppaan kautta välittyy realistinen kuva lastensuojeluyksikkö Leppälinnusta. Yksi vastaaja oli jättänyt tämän kohdan tyhjäksi. Kukaan ei ollut kirjannut perusteluja

tai parannusehdotuksia tähän kohtaan. Työntekijöiden muista kommenteista mainitaan kuitenkin, että oppaassa voisi osastojen sijaan puhua esimerkiksi soluista ja laitoksen sijaan yksiköstä. Yhdistin myös kommentit positiivisen ilmeen puuttumisesta tähän kohtaan. Mielestäni oppaan tarkoituksena ei ole kuitenkaan Leppälinnun mainostaminen tai mahdollisimman hyvän ja positiivisen kuvan luominen. Halusin tuoda oppaassa asiat esille totuudenmukaisesti turhia kaunistelematta. Yhden arviointilomakkeen kommentti oppaasta kiteyttää melko hyvin sen, mihin myös itse opasta tehdessäni pyrin

Asiat tiiviisti esillä, enempää jaarittelematta hyvä juttu.

Kuusi henkilöä oli täysin samaa mieltä ja kaksi henkilöä oli osittain samaa mieltä siitä, että oppaassa on riittävästi tietoa lapsen sijoituksesta. Sekä vanhempien että työntekijöiden lomakkeissa oli keuhuttu hyväksi asiaksi sitä, että huostaanotto, kiireellinen sijoitus ja avohuollon sijoitus oli selitetty oppaassa erikseen. Tietoa pidettiin riittävänä ensioppaaseen ja hyvänä asiana todettiin se, että oppaassa opastettiin lisätiedon hankkimiseen luotettavista lähteistä. Yksi vanhemmista sanoi, että oli etsinyt tietoa internetistä, josta hakusanan kirjoittamisen jälkeen aukesi monia keskustelupalstoja, joissa maalailtiin kauhukuvia lapsen sijoituksesta. Oppaassa oli hänen mukaansa kerrottu hyvin ylipäänsä siitä, mitä lapsen sijoitus tarkoittaa. Kun keskustelin oppaasta erään vanhemman kanssa, hän vielä tarkisti, että onko todellakin niin, että yli kaksitoistavuotias lapsi voi kieltäytyä avohuollon sijoituksesta. Vanhempi totesi, että onneksi hänen oma lapsensa ei tiennyt asiasta. Vanhemman mielestä sen tiedon olisi voinut jättää oppaasta kokonaan pois.

Arvioinnin tulosten mukaan opas kannustaa ja rohkaisee vanhempaa tekemään yhteistyötä lapsen asioissa mielestäni melko hyvin, sillä viisi arvioijaa oli täysin samaa mieltä ja kaksi osittain samaa mieltä väittämän kanssa.

Omaohjaajan rooli oli hyvin tuotu esille ja se, että koska vain voi soittaa. (Vanhempi)

Yksi työntekijä oli kuitenkin osittain erimieltä siitä, että opas rohkaisee ja kannustaa vanhempaa tekemään yhteistyötä lapsen asioista. Perusteluihin hän oli lisännyt kommentin

Positiivisuutta, voimavarasuuntautuneisuutta & yhdessä lapsen parhaan eteen.

Lisäksi oppaassa oli parissa kohdassa merkintöjä, jossa lauseet arvioijan mielestä loukkaavat ja / tai syyllistävät vanhempaa. Yhteen kappaleeseen oli myös kirjoitettu ”raju”. Myönnän, että oppaan kirjoittaminen oli vaikeaa ja itsekin pysähdyin pohdiskelemaan monessa kohdassa, miten voin oppaassa asiat ilmaista, ilman että se loukkaa ketään. Palasin näinä hetkinä ajatuksissani alkukartoitukseen ja sain vahvistusta sille, että asioista täytyy pystyä puhumaan niiden oikeilla nimillä ja niin kuin ne oikeasti ovat. Liiallinen hyssyttely, vaikeneminen tai asioiden kaunistelu ei auta vanhempaa. Lisäksi vanhemmilta saatu palaute tässä kohtaa oli positiivista, joten he itse eivät olleet kokeneet oppaan tekstejä loukkaaviksi.

Arvioinnin tulosten perusteella voidaan päätellä, että opas kannustaa ja rohkaisee vanhempaa hakemaan lisätietoja ja apua vaikeassa tilanteessa hyvin, sillä kuusi arvioijaa oli tästä täysin samaa mieltä ja kaksi osittain samaa mieltä.

Viimeiseen väittämän, oppaassa on kerrottu riittävästi apua ja lisätietoja tarjoavista tahoista, kohdalla arvioinnissa oli hieman hajontaa. Neljä arvioijaa oli merkannut olevansa täysin samaa mieltä, kolme osittain samaa mieltä ja yksi oli vastannut olevansa osittain erimieltä. Vanhempien mielestä linkit olivat hyviä ja tarpeellisia. Työpaikalla olleeseen oppaaseen oli ehdotettu, että linkeissä olisi mainittuna ensin Arjessa oy:n omat tukipalvelut ja lisäksi oli pohdittu, mahtaako kaikki linkit olla tarpeellisia. Arjessa oy:n omat tulipalvelut eivät kuitenkaan mielestäni kuuluneet tähän kohtaan, vaan linkeissä on yhteystietoja yleistä tietoa tarjoavista tahoista sekä kolmannen sektorin järjestämästä toiminnasta.

Loppukommentteina vanhemmat mainitsivat seuraavanlaisia asioita

Tälläisen jos olis saanut, niin moni asia olis selvinnyt heti alkuun! (Vanhempi)

Hyvä lause oli ”..sinun tulisi vanhempana kestää jaksaa ja KESTÄÄ lapsen reaktiot”, tätä ei voi liikaa korostaa. Joskus voi olla vaikea erottaa se mikä tällä hetkellä tois nuorelle hyvän mielen (ja tinttailu loppuis) ja mikä on pitkällä tähtäimellä oikein. Viimeistään silloin voi tulla vastakaisasettelu kodin ja laitoksen välillä. (Vanhempi)

Oppaasta löytyi paljon sellaista mitä en vielä tiennyt. Kiitos! (Vanhempi)

Lisäksi vanhemmilta tuli parannusehdotuksena työntekijöiden nimien ja kuvien lisääminen oppaaseen. Vanhemmat kertoivat, että menee pitkä aika, ennen kuin oppii tuntemaan ohjaajat. Eräs vanhempi kommentoi, että joskus ei tiennyt oliko vastassa ollut nuori vai ohjaaja. Alkukartoituksessa työntekijöiden ryhmähaastattelussa keskustelimme myös tästä samasta asiasta. Kaikki työntekijät eivät kuitenkaan olleet halukkaista kuvien julkaisuun ja kuvat oppaassa nähtiin ongelmallisiksi myös siinä mielessä, että työntekijät saattavat vaihtua, jolloin oppaassa oleva tieto ei enää pitäisi paikkaansa. Ryhmähaastattelussa syntyi kuitenkin idea, että työntekijöiden nimet ja kuvat voisi laittaa esille Leppälinnun ilmoitustaululle, jolloin ne olisivat myös vanhempien nähtävillä.

8 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt ottamaan mahdollisimman hyvin huomioon tieteelliselle tutkimukselle asetetut vaatimukset ja eettiset periaatteet. Näitä ovat muun muassa rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus, joita olen noudattanut työn jokaisessa vaiheessa. Raportissani olen selostanut tutkimuksen toteutuksen eri vaiheet mahdollisimman tarkasti, joka lisää opinnäytetyöni luotettavuutta. Tutkimustuloksissa olen käyttänyt suoria lainauksia aineistostani, jonka voidaan myös katsoa lisäävän luotettavuutta. (Hirsijärvi & Remes 2009, 24, 232-233.) Lainauksia ja tutkimustuloksia kirjoittaessani jouduin kuitenkin olemaan varovainen ja pohtimaan tarkkaan, miten voin asiat kirjoittaa, että tutkimukseeni osallistuneita vanhempia ei voisi niiden kautta tunnistaa. Tutkimuksen tekemisen eettisiin peruseriaatteisiin kuuluu ihmisarvon kunnioittaminen, eikä tutkimuksen toteuttamisesta saa koitua haittaa tutkimuksessa mukana olleille (Kemmis, MCTaggart & Nixon 2014, 159). Tämän vuoksi on tärkeää, että tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyyttä ei paljasteta tutkimuksessa (mts. 163 - 164).

Tutkimuksen tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelminä tulee soveltaa vain tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä menetelmiä (Hirsijärvi & Remes 2009, 24.) Itse pohdin ja punnitsin pitkään erilaisten menetelmien käyttöä aineiston keruussa ja hain tietoa erilaisista tutkimusmenetelmistä kirjallisuudesta. Lopulta päädyin käyttämään alkukartoituksessa teemahaastattelua, ja arvioinnissa kyselylomaketta. Ensin ajattelin käyttää kyselylomaketta myös alkukartoituksessa, mutta uskon kuitenkin, että haastattelun avulla sain kattavamman aineiston. Luotettavuutta arvioitaessa tulee mielestäni kuitenkin huomioida se, että olen tutkijana ja haastattelijana vielä kokematon ja varsinkin ensimmäiset haastattelut olivat minulle jännittäviä tilanteita ja tuntuivat hieman hapuilulta omasta puolestani. Jäinkin pohtimaan, että oliko haastattelurunkoni liian avoin ja olisiko yksityiskohtaisemmat kysymykset olleet sittenkin parempi vaihtoehto ja olisiko tarkempi kysymysten asettelu helpottanut myös haasteelliseksi osoittautunutta aineiston analysointivaihetta.

Tutkimuksen eettisiin periaatteisiin kuuluu myös se, että tutkimukseen osallistuvat henkilöt osallistuvat tutkimukseen vapaaehtoisesti, ja että he ovat tietoisia tutkimuksen tarkoituksesta ja luonteesta. Tieto olisi hyvä antaa kirjallisessa muodossa. (Kemmis, McTaggart & Nixon 2014, 160 – 161). Suurin osa tutkimukseen osallistuneista työntekijöistä olivat olleet tietoisia tutkimuksen tarkoituksesta jo hyvissä ajoin ennen tutkimuksen toteuttamista. Heillä ei kuitenkaan ollut tarkkaa tietoa siitä, miten haastattelu tultaisiin toteuttamaan. Ennen ryhmähaastattelun toteutusta lähetinkin työntekijöille vielä saatekirjeen ja teemahaastattelurungon (liite 1), jossa kerroin opinnäytetyöni tavoitteen ja haastattelun tarkoituksen. Ennen ryhmähaastattelun alkua kävimme nämä asiat vielä kertaalleen lävitse.

Vanhempien osalta saatekirjeen ja haastattelurungon (liite 2) sai vain kaksi vanhempaa. Kolme muuta vanhempaa jotka halusivat osallistua tutkimukseen, halusivat toteuttaa haastattelun saman tien, heti ensimmäisen puhelinsoiton aikana. Näille vanhemmille kerroin samat asiat, kuin mitä vanhempien saatekirjeessä mainitaan. Ehdotin myös, että vanhemmat voisivat rauhassa miettiä asiaa, mutta siitä huolimatta he halusivat tehdä haastattelun mieluummin heti. Tästä huolimatta minulle jäi luottavainen olo siitä, että vanhemmat kyllä tiesivät mihin olivat osallistumassa ja heillä oli aito halu osallistua tutkimukseen. Sekä vanhempien että työntekijöiden saatekirjeessä painotin, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että toisten tutkijoiden tai kirjoittajien tekstejä ei julkaista omina, vaan näissä kohdin tekstiin tulee lisätä lähdeviittaukset. (Hirsijärvi & Remes 2009, 24.) Opinnäytetyöni teoriaosuudessa olen pyrkinyt käyttämään luotettavia lähteitä ja tutkittuun tietoon perustuvaa kirjallisuutta. Lähdeviitteet olen pyrkinyt merkitsemään mahdollisimman tarkasti.

Oppaan luotettavuuden kannalta on mielestäni tärkeää, että sen tekemisessä hyödynnettiin lapsen sijoituksen kokeneiden vanhempien ja Leppälinnun henkilökunnan kokemustietoa. Näen, että vanhempien ja työntekijöiden näkökulmat täydensivät toisiaan ja näin oppaan sisältö saatiin kohdennettua vanhempien todellisiin tarpeisiin. Myös oppaan arvioinnissa ja palautteen keräämisessä sekä oppaan viimeistelyssä on huomioitu sekä vanhempien että työntekijöiden näkökulmat, mikä mielestäni lisää opinnäytetyön luotettavuutta.

Itse opas on toteutettu alkukartoituksessa saatujen tutkimustulosten ja teorian tiedon perusteella. Oppaassa hyödynsin mielestäni hyvin alkukartoituksessa ilmi tulleita asioita, mutta opas rakentuu myös teoreettisen viitekehyksen pohjalta, jonka näen myös luotettavuutta lisäävänä tekijänä.

9 POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tuottaa vanhempien tiedontarpeita vastaava opas lastensuojeluyksikkö Leppälintuun. Oppaan tavoitteena oli antaa vanhemmille heidän tarvitsemaansa tietoa, ja tukea ja kannustaa vanhempia yhteistyöhön Leppälinnun kanssa. Oppaan ulkoasu ja sisältö pohjautui alkukartoitukseen, jossa selvitin tutkimuksen avulla vanhempien tiedon tarpeita. Oppaasta kerätyn arviointi ja palautetiedon perusteella opinnäytetyötäni voidaan pitää onnistuneena ja on oletettavaa, että opas täyttää sille asetetut tavoitteet. Osaltaan jää kuitenkin nähtäväksi, miten vanhemmat, jotka tulevaisuudessa tulevat oppaan saamaan, siihen suhtautuvat. Tavoitteita pohdittaessa tulee ottaa huomioon oppaan rajallisuus. Ei voida olettaa, että oppaan saatuaan kaikki vanhemmat olisivat valmiita ja halukkaista yhteistyöhön, tai toimisivat oppaassa kerrottujen ohjeiden ja asioiden mukaan. Opas on vain yksi väline, jonka tarkoituksena on tukea suullisesti annettua ohjausta ja käytäntöä. Vanhempien kohtaaminen, rinnakkaisen vanhemmuuden olemassaolon tunnistaminen ja sen mahdollistaminen nousevat vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä yksöksi asiaksi. Oppaan jakaminen vanhemmille on vain ensiapua, joka mielestäni mahdollistaa hyvän pohjan ja alun yhteiselle työskentelylle.

Idea opinnäytetyönä tehtävästä oppaasta syntyi omista havainnoistani ja näkemyksistäni, että opas olisi tarpeellinen lisä lastensuojeluyksikkö Leppälinnun ja vanhempien välisen yhteistyösuhteen rakentumiselle. Lähtökohtana ei kuitenkaan ollut Leppälinnun, vaan vanhempien tarpeet. Olenkin liittänyt opinnäytetyöhöni valtaistavan sosiaalityön näkökulman, josta katsottuna oppaan tavoitteeksi muodostui myös vanhempien tietoisuuden lisääminen omista vaikutusmahdollisuuksistaan ja lastensuojelussa käytettävistä vallankäytön muodoista ja tarkoituksista.

Työtä tehdessään työntekijän tulisi aina muistaa oma asema ja valta suhteessa sijoitettujen lasten vanhempiin. Dumbrillin (2006) tekemän tutkimuksen mukaan sijoitettujen lasten vanhemmat saattavat alkaa taistelemaan työntekijöitä vastaan, tai teeskennellä yhteistyösuhdetta pelaamalla näennäisesti sääntöjen mukaan, jos he kokevat, että työntekijät käyttävät valta – asemaansa väärin ja yli tarpeiden. Aidon

yhteistyösuhteen rakentuminen onnistuu vain, jos vanhemmat pystyvät ymmärtämään lastensuojelun väliintulon ja kokevat tullessa kohdatuiksi ja kuulluiksi (mts. 27 – 36).

Oppaan arvioniti- ja palautekierroksen aikana sain todeta, että osa vanhemmista, joiden lapsi oli tai oli ollut pitkiäkin aikoja sijoitettuna tai huostaan otettuna, eivät edelleenkään olleet tietoisia monista oppaassa olleista asioista. Lastensuojelun ammattilaisen näkökulmasta katsottuna kysymys on ehkä itsestään selvistä perusasioista, mutta näin ei todellakaan näyttänyt olevan vanhempien kohdalla. Opinnäytetyön tekeminen toimi tässä mielessä hyvänä muistutuksena siitä, että työtä tehdessä on osattava katsoa asioita asiakkaan näkökulmasta. Mielestäni on tärkeää, että vanhempi saa kaiken sellaisen oleellisen tiedon, millä on lastensuojeluasian kannalta merkitystä ja tämän asian huolehtiminen on ammattilaisten vastuulla.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut osaltani pitkä ja raskas prosessi. Aikaa idean syntymisestä valmiin opinnäytetyön palauttamiseen kului runsas vuosi. Idean syntymisen hetkellä, keväällä 2015 olin varsin innostunut aiheesta ja tyytyväinen siitä, että saisin tehdä opinnäytetyön josta olisi todellista hyötyä. Suunnitelmaa tehdessä kaikki vaikutti vielä suhteellisen helpolta ja selkeältä. Huomasin kuitenkin nopeasti, että minulla oli vaikeuksia työn etenemisen suhteen. Kirjoittaminen on ollut minulle työlästä ja ajoittain tekstin tuottaminen on ollut tuskastuttavan hidasta. Välillä minulla oli myös vaikeuksia tehdä opinnäytetyöhöni liittyviä päätöksiä ja jäin jähkailemaan asioita pitkiksi ajoiksi. Näin jälkikäteen katsottuna opinnäytetyön tekeminen parin kanssa olisi voinut olla helpompaa ja mielekkäämpää, sillä olisin mielelläni jakanut opinnäytetyön aikana syntyviä ajatuksia ja ideoita jonkun kanssa. Perhe – elämän, opiskelun ja työn aikataulujen yhteensovittaminen on ollut ajoittain vaikeaa. Välillä jouduinkin joustamaan opinnäytetyöni aikataulussa muiden asioiden mennessä opinnäytetyön edelle. Prosessin venyminen teki opinnäytetyöstä henkisesti raskaan, koska työ oli kuitenkin jatkuvasti mielessä. Työn venyessä myös paineet opinnäytetyön valmistumisesta kasvoivat. Opinnäytetyön tekeminen ei kuitenkaan ollut pelkkää tuskaa, sillä erityisesti oppaan tekeminen ja arviointi- ja palautetiedon kerääminen sekä oppaan viimeistely olivat minulle erityisen mielekkäitä työvaiheita.

Koen, että työskentelyäni helpotti se, että sain tehdä opinnäytetyön omalle työpaikalleni. Näin minun ei tarvinnut perehtyä erikseen Leppälinnun toimintatapoihin ja

käytäntöihin. Tutkittava ilmiö oli minulle työkokemukseni kautta myös entuudestaan tuttu. Aiheen tuttuudesta huolimatta opinnäytetyön tekeminen on ollut merkittävä oman oppimisen ja ammatillisen kasvun kannalta. Koen tärkeänä erityisesti sen, että opinnäytetyön tekemisen kautta olen pystynyt kehittämään tutkimuksellista- ja kehittämisosaamistani. Näen nämä taidot itselleni mahdollisuutena tulevaisuuden työtehtävissä.

Opinnäytetyön tekeminen lisäsi omaa ymmärrystäni vanhemman asemasta ja roolista sekä vanhemmuuden toteuttamisen mahdollisuuksista sijaishuollon aikana. Uskon, että jatkossa pystyn huomioimaan sijoitettujen lasten vanhemmat entistä paremmin ja toimimaan työssäni paremmin vanhemmuutta tukien. Toisaalta ymmärryksen lisääntyminen on tuottanut myös tuskaa, sillä olen kokenut riittämättömyyttä työntekijänä. Jotkut vanhemmat toivat alkukartoituksessa esiin, miten he ovat kokeneet lapsen asioista tiedottamisen haasteellisena. Vanhemmat kuvasivat, miten omaohjaajaa on joskus vaikea tavoittaa tai muut ohjaajat eivät tunnu aina tietävän riittävästi lapsen asioista. Minun oli helppo ymmärtää ja samaistua näihin vanhemman kokemuksiin. Se, miten yhteistyötä ja tiedonkulkua vanhempien ja lastensuojelulaitoksen välillä voisi parantaa, olisikin mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe.

LÄHTEET

- Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto [Viitattu 30.3.2016]. Saatavana: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>
- Asiakassuunnitelma. 26.1.2016. [Verkkosivusto]. Lastensuojelun käsikirja. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. [Viitattu 1.2.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/asiakassuunnitelma>
- Dumbrill, G. 2006. [Verkkojulkaisu]. Parental experience of child protection intervention: A qualitative study. Child Abuse & Neglect (30) 27 – 37. [Viitattu 18.5.2016]. Saatavana: <http://wp.crpalaska.org/wp-content/uploads/2014/02/parentxp.pdf>
- Haakana, M. Koikkalainen, M & Nakari U. 2010. Nuoren huostaanoton syyt sekä kasvun ja kehityksen tukeminen sijaishuollon aikana – kirjallisuuskatsaus. [Verkkojulkaisu]. Lappeenranta: Saimaan ammattikorkeakoulu. Sosiaali – ja terveysala, hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 2.8.2015]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17255/Haakana_Mari.pdf?sequence=1
- Heikkinen, H. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa: H. Heikkinen, e. Rovio & L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura. 16 – 38.
- Heikkinen, H., Rovio, E & Kiilakoski, T. 2007. Toimintatutkimuksen käytäntö. Teoksessa: H. Heikkinen, e. Rovio & L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura. 77 – 93.
- Heino, T: 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa: M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 52 – 75.
- Hiitola, J. 2008. Erilaisin eväisiin huostassapidon jälkeen. Selvitys Tampereella, Hämeenlinnassa, Porissa ja Tampereen seutukunnassa vuonna 2007 lakkauteista huostassapidoista. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2.8.2015]. Saatavana: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79906/ab376fe8-037c-4bb2-ad9c-915350fc8e88.pdf?sequence=1>
- Hiitola, J. 2015. Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa. [Verkkojulkaisu] Tampere: Tampereen yliopisto. [Viitattu 20.4.2016]. Saatavana: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96664/978-951-44-9721-6p.pdf?sequence=1>

- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi. 15p.
- Huovinen, T. & Rovio, E. 2007. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa: H. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura. 94 – 113.
- Júliúsdottir, S. 2010. Family – focused social work: professional challenges of the 21st century. Teoksessa: H. Forsberg & T. Gröger (toim.) Social work and child welfare politics. Throug Nordis lenses. Bristol: Policy Press. 83 – 96.
- Karinen, S. 2013. Vakauttaminen siltaohjaajan työssä. Teoksessa P. Kiiskinen (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Helsinki: Pelastakaa lapset ry. 38 - 50.
- Kemmis, S., McTaggart, Nixon, R. 2014. The Action Research Planner. Doing Critical Participatory Action Research. London: Springer
- Kestilä, L., Paananen, R., Väisänen, A., Muuri, A., Merikukka, M., Heino, T. & Gissler, M. 2012. Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät. [Verkojulkaisu]. Yhteiskuntapolitiikka 77 (1), 34 – 52. [Viitattu 15.8.2015]. Saatavana: <http://www.julkari.fi/handle/10024/102955>
- Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2013. Silta – kolmion osapuolet. Teoksessa P. Kiiskinen (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Helsinki: Pelastakaa lapset ry. 11 – 14.
- Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Helsinki: Sininauhaliitto
- Kujala, V. 2006. Sijoitettujen lasten biologisten vanhempien tukeminen. [Verkojulkaisu] Helsinki: Sininauhaliitto ry. [Viitattu 10.5.2016]. Saatavana: <http://docplayer.fi/272565-Sijoitettujen-lasten-biologisten-vanhempien-tukeminen.html>
- Kuronen, M & Hokkanen, T. 2008. vanhemmuuspuhe ja sukupuolen tutkimisen vaikeus. Teoksessa E. Sevon & M. Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia. 27 - 42
- Kuronen, M & Lahtinen, P. 2010. Supporting families: the role of family work in child welfare. Teoksessa: H. Forsberg & T. Gröger (toim.) Social work and child welfare politics. Throug Nordis lenses. Bristol: Policy Press. 65 – 81.

- Kyngäs, H., Kääriäinen, M., Poskiparta, M., Johansson, K., Hirvonen, E., & Renfors, T. 2007. Ohjaaminen hoitotyössä. Helsinki: WSOY. Oppimateriaalit.
- Kääriäinen, A. 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto
- L 13.4.2007 / 417. Lastensuojelulaki
- L 20.3.2015 / 263. Sosiaalihuoltolaki
- L 236 / 2015 Perhehoitajalaki
- L 8,4.1983 / 361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.
- Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityössä. Tampere: Tampereen yliopisto
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voi tutkia? Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS – kustannus, 26 – 43
- Lastensuojelu 2013. 13.11.2014. Suomen virallinen tilasto. [Verkkajulkaisu]. Tilastoraportti 26 / 4014. [Viitattu 10.9.2015]. Saatavana: <http://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>
- Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus. Valtakunnallinen valvonta-ohjelma 2012 – 2014. 26.1.2012. Helsinki: Sosiaali – ja terveysalan lupa – ja valvontavirasto Valvira.
- Lastensuojeluyksikkö Leppälintu. 2015. Laatukäsikirja.
- Nummela, T. 2007. Huostaanotettujen lasten vanhempien tukeminen. [Verkkajulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu tutkielma. Saatavana: <https://tampub.uta.fi/handle/10024/78287>
- Pitkänen, M. 2010. Sijoituksen aikainen sosiaalityö vanhempien kuntoutumisen tukena. Tutkimussuunnitelma. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Socca pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. [Viitattu 10.5.2016] Saatavana: http://www.socca.fi/files/115/Sijoituksen_aikainen_sosiaalityo_tutkimussuunnitelma.pdf
- Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka. Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Helsinki: Soccan ja Heikki Varis instituutin julkaisusarja nro 26

- Pitkäranta, A. 5.2.2010. Laadullisen tutkimuksen tekijälle. [Verkojulkaisu] Työkirja. Satakunnan AMK. [Viitattu 10.3.2016] Saatavana: https://www.samk.fi/download/13153_Laadullisen_tutkimuksen_tyokirja_APitkaranta.pdf
- Räty, T. 2012. Lastensuojelulaki – käytäntö ja soveltaminen. 2.p. Helsinki: Edita
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita
- Sevon, E & Notko, M. 2008. Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa E, Sevon & M, Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmeria. 13 – 26.
- Sijoitus avohuollon tukitoimena. 31.3.2015. [Verkkosivusto]. Lastensuojelun käsikirja. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus THL. [Viitattu 19.9.2015]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena> ”
- Sinkkonen, J. 2013. Mikä lastenkodin arjessa hoitaa? Teoksessa P. Kiiskinen (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Helsinki: Pelastakaa lapset ry. 7 – 10.
- Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: Sanoma Pro
- Tuomi J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. 5 p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Työskentely vanhempien ja läheisten kanssa. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Lastensuojelun käsikirja. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus THL. [Viitattu 1.2.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-huostaanottovaiheessa/tyoskentely-vanhempien-ja-laheisten-kanssa>
- Vanhanen, S. 2014. Kuka auttaisi meidän perhettä? Sijoitetun lapsen ja hänen perheensä tukeminen ja jälleenyhdistäminen – kehittämishankkeen raportti. SOS – lapsikylä ry.
- Ylitalo, P. 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: Suomen kuntaliitto

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje ja haastattelurunko työntekijöille

Liite 2. Saatekirje ja haastattelurunko vanhemmille

Liite 3. Oppaan arviointi ja palautelomake

Liite 4. Arviointilomakkeen saatekirje vanhemmille

Liite 5. Arviointilomakkeen saatekirje työntekijöille

Liite 1 Saatekirje ja haastattelurunko työntekijöille

HYVÄ LEPPÄLINNUN TYÖNTEKIJÄ

Olet ehkä kuullut, että suoritan sosionomi (AMK) opintoja Seinäjoen ammattikorkeakoulussa ja aion tehdä opinnäytetyönäni Leppälintuun sijoitettujen lasten vanhemmille suunnatun kirjallisen oppaan. Oppaasta olisi tarkoitus tulla vanhempien tarpeita vastaava tietopaketti, joka toimisi samalla henkilökunnan ohjaustyötä tukevana materiaalina.

Tavoitteenani on kerätä Leppälinnun työntekijöiltä ja sijoitettujen lasten vanhemmilta kokemuseräistä tietoa siitä, millaisia asioita vanhemmille suunnatun oppaan olisi hyvä sisältää. Työntekijöiden osalta tulen toteuttamaan asian tiimoilta ryhmämuotoisen teemahaastattelun henkilökuntapalaverissa 27.1 klo 13. Toivon, että sinäkin voisit osallistua ja tuoda esiin oman näkemyksesi.

Haastatteluun osallistuminen on luottamuksellista ja tietoja käsitellään niin, että lopullisesta opinnäytetyöstä tai oppaasta sinua ei pystytä tunnistamaan. Haastattelu tallennetaan nauhoitusvälineelle, tiedon analysointia varten. Tallenne ja aineistot tuhotaan asianmukaisesti heti käsittelyn jälkeen. Tallennetta ja siitä saatavaa aineistoa käsittelee ainoastaan allekirjoittanut.

Tämän saatekirjeen liitteenä on haastattelun runko, joten voit tutustua ja miettiä keskustelun teemoja jo etukäteen. Vastaa myös mielelläni, jos sinulla on haastatteluun tai opinnäytetyöhön liittyviä kysymyksiä.

Yhteistyöterveisin

Sanna Käkelä – Petäys

sanna.kakela-petays@seamk.fi

TEEMAHAASTATTELURUNKO LEPPÄLINNUN TYÖNTEKIJÖILLE

Millaisia kokemuksia sinulla on vanhemman tiedon tarpeista:

- Lastensuojelun sosiaalityöstä / lapsen sijoituksesta
- Lastensuojeluyksikkö Leppälinnusta
- Sijoituksen aikaisesta vanhemmuudesta
- Vanhempien omaan elämäntilanteeseen ja jaksamiseen liittyvistä asioista, tukimuodoista ja palveluista

Millainen on hyvä kirjallinen opas

- Ulkonäkö
- Sisältö
- Odotukset oppaan suhteen

LIITE 2 Saatekirje ja haastattelurunko vanhemmille
HYVÄ VANHEMPI

Nimeni on Sanna Käkelä – Petäys ja työskentelen Lastensuojeluyksikkö Leppälinnussa ohjaajana. Tällä hetkellä olen kuitenkin työstäni opintovapaalla, koska suoritan sosionomi (AMK) opintoja Seinäjoen ammattikorkeakoulussa. Olen nyt tekemässä opinnäytetyötä, jonka tavoitteena on tuottaa kirjallinen opas lastensuojeluyksikkö Leppälintuun sijoitettujen lasten vanhemmille. Oppaasta olisi tarkoitus tulla vanhempien tarpeita vastaava tietopaketti, joka toimisi samalla henkilökunnan ohjaustyötä tukevana materiaalina. Tulevaisuudessa opas jaettaisiin kaikille vanhemmille, joiden lapsi sijoitetaan Leppälintuun.

Oppaan sisältöjen kartoittamiseksi olen toteuttamassa tutkimusta, jonka tarkoituksena on kerätä Leppälintuun sijoitettujen lasten vanhemmilta sekä työntekijöiltä kokemusperäistä tietoa siitä, millaisia tietoja ja neuvoja vanhemmille suunnatun oppaan olisi hyvä sisältää. Haluaisitko sinä osallistua tähän tutkimukseen kertomalla omista kokemuksistasi? Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Jos haluat osallistua, voimme sopia ajan haastattelua varten. Vaihtoehtoisesti voit myös vastata kysymyksiin kirjallisesti niin halutessasi.

Tutkimukseen osallistuminen on luottamuksellista. Tutkimuksesta saatavia tietoja tullaan käsittelemään niin, että lopullisesta opinnäytetyöstä tai oppaasta sinua ei pysty ulkopuoliset tunnistamaan. Haastattelu tallennetaan nauhoitusvälineelle, tiedon analysointia varten. Tallenne ja aineistot tuhoetaan asianmukaisesti heti käsittelyn jälkeen. Tallennetta tai kirjallista materiaalia ja siitä saatavaa aineistoa käsittelee ainoastaan allekirjoittanut.

Tämän saatekirjeen liitteenä on haastattelun runko, joten voit tutustua ja miettiä keskustelun teemoja etukäteen. Vaihtoehtoisesti voit myös kirjoittaa kokemuksistasi vapaamuotoisen tekstin. Vastaan mielelläni, jos sinulla on haastatteluun tai opinnäytetyöhön liittyviä kysymyksiä.

Jos haluat osallistua tutkimukseen, niin ilmoita siitä minulle mahdollisimman pian, viimeistään 7.2 mennessä.

Yhteistyöterveisin:

Sanna Käkelä – Petäys
sanna.kakela-petays@seamk.fi
P. 0407459360

TEEMAHAASTATTELURUNKO VANHEMMILLE

Millaisia kokemuksia sinulla on

- Lastensuojelun sosiaalityöstä / Lapsen sijoituksesta
- Lastensuojeluyksikkö Leppälinnusta
- Sijoituksen aikaisesta vanhemmuudesta
- Vanhempien omaan elämäntilanteeseen ja jaksamiseen liittyvistä asioista, tukimuodoista ja palveluista

Millainen on hyvä kirjallinen opas

- Ulkonäkö
- Sisältö
- Odotukset oppaan suhteen

Liite 3 Palaute - ja arviointilomake vanhemmille suunnatun kirjallisen oppaan sisällöstä

Lomake täytetään nimettömänä.

Palauta täytetty lomake viimeistä viimeistään 2.5.2016

Vastaa väittämiin ympyröimällä mielipidettäsi lähinnä oleva vaihtoehto. Kirjoita mahdolliset perustelut sekä muutos ja parannusehdotuksesi kysymyksien alapuolella olevalle viivalle.

1. Oppaan teksti on selkeää ja helposti ymmärrettävää

- A Olen täysin samaa mieltä
- B Olen osittain samaa mieltä
- C Olen osittain eri mieltä
- D Olen täysin eri mieltä

2. Opas on pituudeltaan sopiva

- A Olen täysin samaa mieltä
- B Olen osittain samaa mieltä
- C Olen osittain eri mieltä
- D Olen täysin eri mieltä

Perustelut / parannusehdotukset

3. Oppaassa on kohderyhmän kannalta tarpeellista ja oleellista tietoa.

- A Olen täysin samaa mieltä
- B Olen osittain samaa mieltä
- C Olen osittain eri mieltä
- D Olen täysin eri mieltä

4. Oppaan kautta välittyy realistinen kuva lastensuojeluyksikkö Leppälinnasta.

- A Olen täysin samaa mieltä
- B Olen osittain samaa mieltä
- C Olen osittain eri mieltä
- D Olen täysin eri mieltä

Perustelut / parannusehdotukset

5. Oppaassa on riittävästi tietoa lapsen sijoituksesta

- A Olen täysin samaa mieltä
- B Olen osittain samaa mieltä
- C Olen osittain eri mieltä
- D Olen täysin eri mieltä

6. Opas kannustaa ja rohkaisee vanhempaa tekemään yhteistyötä lapsen asioissa.

- A Olen täysin samaa mieltä
- B Olen osittain samaa mieltä
- C Olen osittain eri mieltä
- D Olen täysin eri mieltä

Perustelut / parannusehdotukset

7. Opas kannustaa ja rohkaisee vanhempaa hakemaan tietoa ja apua vaikeassa tilanteessa.

- A Olen täysin samaa mieltä
- B Olen osittain samaa mieltä
- C Olen osittain eri mieltä
- D Olen täysin eri mieltä

8. Oppaassa on kerrottu riittävästi apua ja lisätietoja tarjoavista tahoista

- A Olen täysin samaa mieltä
- B Olen osittain samaa mieltä
- C Olen osittain eri mieltä
- D Olen täysin eri mieltä

Perustelut / parannusehdotukset

Muita kommentteja tai mielipiteitä oppaasta

KIITOS PALJON VASTAUKSISTASI!

Liite 4 Arviointilomakkeen saatekirje vanhemmille

Hyvä vanhempi

Olet osallistunut viime talvena opinnäytetyöni tutkimukseen, jossa pyysin sinua kertomaan muun muassa lapsesi sijoitukseen ja lastensuojeluyksikkö Leppälintuun liittyvistä kokemuksistasi. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa vanhempien tiedon ja tuen tarpeita kirjallisen oppaan tekemistä varten. Tutkimukseen osallistui yhteensä viisi vanhempaa ja yhdeksän työntekijää. Kiitos sinulle vielä tähän tutkimukseen osallistumisesta!

Olen nyt työstänyt vanhemmille suunnatusta oppaasta raakaversioon, jonka lähetän sinulle tämän kirjeen mukana. Oppaan ulkomuoto tulee vielä muuttumaan ja lopullisesta oppaasta tulee A 5 kokoinen, painettu ja nidottu vihkonen. Opasta on tarkoitus jakaa tulevaisuudessa Leppälintuun sijoitettavien lasten vanhemmille joko ennen sijoitusta tai heti sijoituksen alkuvaiheessa.

Ennen oppaan lopullisen version valmistumista toivoisin, että voisit tutustua oppaan raakaversioon ja täyttää oheisen arviointi ja palautelomakkeen oppaan sisällöistä. Lomakkeessa on väittämiä ja voit myös kertoa mieleesi tulevista muutoksista tai parannusehdotuksista. Vastaaminen on vapaaehtoista. Saatua palautetta käytän oppaan viimeistelyyn ja opinnäytetyöni onnistumisen arviointiin.

Lomake täytetään nimettömänä ja sen lähettäminen käy vaivattomasti mukana tulevalla, osoitteella ja postimerkillä varustetulla kirjekuorella.

Toivon, että voisit palauttaa lomakkeen mahdollisimman pian. Kuitenkin viimeistään 2.5.2016 mennessä.

Kiitos jo etukäteen vastauksistasi!

terveisin:

Sanna Käkelä – Petäys

sanna.kakela-petays@seamk.fi

Liite 5 Arviointilomakkeen saatekirje työntekijöille

Hyvä työtoveri!

Olen nyt työstänyt vanhemmille suunnatusta oppaasta raakaversioon, jonka löydät tämän saatekirjeen ohesta. Oppaan ulkomuoto tulee vielä muuttumaan ja lopullisesta oppaasta tulee A 5 kokoinen, painettu ja nidottu vihkonen. Opasta on tarkoitus jakaa tulevaisuudessa Leppälintuun sijoitettavien lasten vanhemmille joko ennen sijoitusta tai heti sijoituksen alkuvaiheessa.

Ennen oppaan lopullisen version valmistumista toivoisin, että voisit tutustua oppaan raakaversioon ja täyttää oheisen arviointi ja palautelomakkeen oppaan sisällöistä. Lomakkeessa on väittämiä ja voit myös kertoa mieleesi tulevista muutoksista tai parannusehdotuksista. Vastaaminen on vapaaehtoista. Saatua palautetta käytän oppaan viimeistelyyn ja opinnäytetyöni onnistumisen arviointiin.

Lomake täytetään nimettömänä ja sen palauttaminen käy vaivattomasti toimiston pöydällä olevaan kirjekuoreen.

Toivon, että täyttäisit ja palauttaisit lomakkeen viimeistään 2.5.2016 mennessä.

Kiitos jo etukäteen vastauksistasi!

terveisin:

Sanna Käkelä – Petäys

sanna.kakela-petays@seamk.fi

